ORGANIKA

2023

Shoqata e Përpunuesve dhe Eksportuesve të PPJD dhe BMA
Association of the Processors and Exporters of NWFP and MAP

Studimi i sektorit të Produkteve Pyjore Jo - Drusore (PPJD) dhe Bimëve Mjekësore dhe Aromatike (BMA)

| Qershor 2024

Përgjegjësia:

Ky raport është pergatitur nga Shoqata ORGANIKA dhe është në pronësinë e shoqatës. Raporti u financua nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim (SDC) përmes projektit Promovimi i Punësimit në Sektorin Privat (PPSE) në kuadër të mbështetjes së përgjithshme për këtë sektor. Opinionet e shprehura në raport janë të Shoqatës ORGANIKA dhe nuk pasqyrojnë pikëpamjet e SDC-së apo të PPSE-së.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Përmbledhje Ekzekutive

Kosova ka një traditë të gjatë në grumbullimin e PPJD-ve dhe traditë jo të gjatë me kultivimin e bimëve mjekësore dhe aromatike. PPJD janë të gjitha llojet biologjike të pyjeve dhe ekosistemeve të tjera natyrore, fonde inerte dhe pyjore, të cilat përdoren nga njerëzit. PPJD konsiderohen: bimët mjekësore aromatike te rritura ne natyre, frutat e pyllit, bimët ushqyese (kërpudhat, erëzat, arrat), ekstraktet, lëngjet dhe distilimet (rrëshirat, ngjyrat, etj.), produktet me fibra (shelgu, bambu, bastun prej palme kacavjerrëse, etj.).), produktet shtazore dhe insektet (mishi, lëkura, lëvorja, mjalti etj.), inerte (rëra, zhavorri, guri).

Sektorët e Produkteve pyjore Jo-Drunore (PPJD) dhe Bimëve Mjekësore dhe Aromatike të Kultivuara (BMA) u rivendosën pas luftës me iniciativat e kompanive private të përfshira në grumbullimin e kërpudhave të egra me mbështetjen e disa projekteve të donatorëve/zhvillimit kryesisht. të huaj.

Objektivi kryesor i studimit ishte prezantimi i të dhënave në nivel sektori të mbledhura nga anëtarët e shoqatës dhe jo anëtarët përmes një qasjeje trekëndëshi: pyetësori, AZHB dhe AUVK. Të verifikohen të dhënat nga burimet përkatëse dhe përputhshmëria e të dhënave nga tre burimet, të cilat janë marrë në konsideratë.

Totali i punësimit me kohë të plotë është 298 dhe sezonal 769, pra ka një rënie të lehtë të punësimit, krahasuar me një vit më parë, por ka rritje në paga dhe pagesa ditore.

Numri i operatorëve që operojnë në këtë sektor, të cilët janë certifikuar në prodhimin organik, krahasuar me një vit më parë, është ulur.

Kapacitetet përpunuese të të intervistuarve kanë mbetur të njëjta me vitin e kaluar, por ka një rënie të shfrytëzimit funksional të këtyre kapaciteteve. 2,621 ton jane grumbulluar PPJD dhe 118 ton BMA jane prodhuar. Shitjet totale janë 16.5 milionë euro.

Një faktor kyç i suksesit në këtë sektor është se në vitin 2023, kompanitë kosovare i kanë shitur produktet e tyre në 25 vende të botës dhe kanë pasur shitje në 104 kompanitë më të njohura në botë, që i përkasin këtij sektori.

Sfidë mbetet që asnjë kompani në Kosovë nuk merret me përpunimin e këtyre produkteve në produkte finale, vajra eterike, medikamente etj., por shumica e produkteve ende shiten si gjysme-të-përpunuar në vendet e zhvilluara, të cilat kanë një industri të zhvilluar për përpunimin e produkteve PPJD dhe BMA.

MBPZHR përveç granteve, ka mbështetur këtë sektor në zhvillimin e legjislacionit primar dhe sekondar dhe këto ligje dhe akte nënligjore janë miratuar nga Kuvendi i Kosovës dhe janë duke u zbatuar nga Qeveria.

Tabela e Përmbajtjes

Përmbledhje Ekzekutive....2
1. Sfondi....7
2. Metodologjia....8
3. Përmbledhje e industrisë PPJD & BMA....10
3.1 Përshkrimi i industrisë....10
3.2 Norma historike e rritjes....10
3.3 Situata aktuale....11
4. Analiza e sektorit – rezultatet....13
4.1 Punësimi në sektorin PPJD & BMA....13
4.1.1 Punëtorët: Muajt e Angazhuar në 2023....16
4.2 Struktura e bizneseve....17
4.3 Standardet e cilësisë dhe sigurisë së ushqimit....17
4.4 Kapacitetet përpunuese....18
4.4.1 Tharëse....18
4.4.2 Tunelet për ngrirje të thellë (Shok tunele)....21
4.4.3 Depo ftohëse për produktet e ngrira....23
4.4. 4 Objektet e përpunimit....24
4.4.5 - Makinat përpunuese....25
4.5 Grumbullimi i PPJD-ve dhe shitjet....26
4.6 Kontraktimi ne sektorin e PPJD dhe BMA....29
4.7 Kultivimi i BMA-ve dhe shitjet....30
4.8 Frutat manore te kultivuara të menaxhuara nga aktorët e zinxhirit të vlerës së PPJD dhe BMA.....33
4.9 Shitjet e PPJD dhe BMA....34
4.10 Kodi i Eksportit Tarifa e Integruar e Kosovës version 01.01.2024....38
4.11 Sfidat me të cilat përballet kompania.....38
5. Faktorët kryesorë të suksesit....39
6. Përfundim....39
7. Rekomandimet....40
8. Referencat....41
9. Shtojcat....42

Lista e tabelave

Tabela 1 : Struktura e punësimit në PPJD& BMA 2017 – 2023 13
Tabela 2 : Tendencat e Punësimit në PPJD & BMA nga 2017 në 2023 14
Tabela 3 : Vështrim i përgjithshëm i strukturës së biznesit 17
Tabela 4 : Krahasimi vjetor i standardeve të cilësisë dhe sigurisë së ushqimit (2020-2023) 18
Tabela 5 : Kapacitetet përpunuese të tharëseve (2017-2023) 19
Tabela 6 : Kapacitetet vjetore të përpunimit të tuneleve goditëse (2017-2023) 22
Tabela 7 : Kapacitetet vjetore të përpunimit të ngrirësve ftohës (-20°C) 23
Tabela 8 : Objektet e përpunimit (2017-2023) 25
Tabela 9 : Sasia e grumbulluar dhe shitjet e specieve PPJD (Collection Wild) në 2023 ... 27
Tabela 10 : Koleksioni Vjetor i PPJD (2017-2023) në Ton 29
Tabela 11 : Prodhimi i kontraktuar i PPJD dhe BMA (2018-2023) 29
Tabela 12 : Eksportet e bimëve mjekësore dhe aromatike (BMA) – 2023 30
Tabela 13 : Vendet importuese, llojet e produkteve dhe eksportuesit në 2023 37

Lista e figurave

Figura 1: Ndryshimet mesatare vjetore të trendit të punësimit (2018-2023) 14
Figura 2: Krahasimi i moshave të punonjësve për 2021, 2022 dhe 2023 15
Figura 3: Angazhimi sezonal i punëtorëve (muaj mesatar në vit) 2019-2023 16
Figura 4: Sipërfaqja e tharëseve (m²) 20
Figura 5: Kapaciteti agregat i tharëseve (ton/24 orë) nga 2018 deri në 2023 20
Figura 6: Ditët vjetore të shfrytëzimit të tharëseve (2018-2023) 21
Figura 7: Kapacitetet vjetore përpunuese të tuneleve goditëse (2018-2023) (t/24 orë) 22
Figura 8: Kapacitetet përpunuese - Vëllimi i ngrirësit ftohës (m³) në -20°C (2017-2023) .24
Figura 9: Kapacitetet përpunuese (Sipërfaqja m²) - 2017-2023 25
Figura 10: Sipërfaqja e Kultivimit BMA (ha) për *vitet* 2017 – 2023 31
Figura 11: Trendet Vjetore të Shitjeve të PPJD & BMA (2017 – 2023) 36
Figura 12: Blerësit për shtet importues në 2023 37

Akronimet dhe shkurtesat

MBPZHR	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
PPJD	Produkte pyjore Jo-Drunose
BMA	Bimë Mjekësore dhe Aromatike
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
USAID	Agjencia e Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar
BE	Bashkimi Evropian
PPSE	Promovimi i Punësimit në Sektorin Privat
IADK	Iniciativa për Zhvillimin e Bujqësisë së Kosovës
CC	Qendrat e Grumbullimit
SIRED	Zhvillimi Ekonomik Rural i Qëndrueshëm dhe Gjithëpërfshirës
ADA	Agjencia Austriake për Zhvillim
IFS	Standardet ndërkombëtare të veçuara
SHBA	Shtetet e Bashkuara të Amerikës
SH.P.K .	Shoqëri me përgjegjësi të kufizuar
OJQ	Organizate joqeveritare
JO	Programi Kombëtar Organik
UTZ	Një program certifikimi për bujqësinë e qëndrueshme të kafesë, çajit, kakaos dhe lajthive
GAP	Praktikat e mira bujqësore
HACCAP	Analiza e rrezikut dhe pikat kritike të kontrollit
Alb	gjuha shqipe
AUVK	Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë së Kosovës
AZHB	Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë
EUO	Zyra e Bashkimit Evropian
ORMS	Sistemi i Menaxhimit të Regjistrimeve Organike
DPP	Programi i pagesave direkte
MB	Mbretëria e Bashkuar
CN	Nomenklatura e Kombinuar

1. Sfondi

Objektivi kryesor i studimit është të paraqesë të dhënat për sektorin e mbledhur nga anëtarët e shoqatës dhe jo anëtarët me të njëjtën metodologji dhe në mënyrë të përsëritur (çdo vit). Këtë herë të dhënat janë mbledhur nga 2 burime të tjera, jo vetëm përmes pyetësorit, dhe për të ndarë gjetjet e studimit me të gjithë aktorët e sektorit të bujqësisë duke përfshirë Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), donatorëve dhe institucioneve të tjera relevante. Raporti u bë një mjet informacioni/reference për aktorët e sektorit, si dhe për institucionet dhe donatorët e tjerë për të përgatitur strategji dhe programe zhvillimi. Shoqata ORGANIKA ka kryer studime për sektorin e PPJD dhe BMA që nga viti 2017. Raporti për vitin 2023 ORGANIKA është përgatitur me mbështetjen e projektit PPSE (Promovimi i Punësimit në Sektorin Privat) i implementuar nga SwissContact dhe Riinvest.

Këtë vit për të dytën herë ka një përjashtim për sa i përket përzgjedhjes së kompanive që janë intervistuar:

1. Këtë vit janë intervistuar disa eksportues të PPJD dhe BMA të cilët nuk janë anëtarë të shoqatës, por janë aktorë të rëndësishëm në sektor, me të vetmin qëllim që të kemi një pasqyrë reale të të ardhurave që vijnë nga këta dy sektorë, PPJD dhe BMA.
2. Informatat e ofruara përmes pyetësorit këtë herë janë vërtetuar nga 2 burime të besueshme të informacionit: Agjencia për Ushqim dhe Veterinari e Kosovës (AUVK) dhe Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB).
3. Intervistat me pyetje të hapura për kompanitë që intervistohen, në disa raste edhe jashtë pyetësorit, si p.sh.: pse kompani të caktuara nuk janë anëtare të shoqatës "Organica", pse nuk kanë certifikatë organike, pse nuk janë të certifikuara; cilat janë kodet doganore, legjislacioni etj.

2. Metodologjia

Ky raport ofron një pasqyrë të sektorit të PPJD-ve dhe BMA-ve për vitin 2023 duke përfshirë punësimin, kapacitetet përpunuese, standardet e ushqimit, grumbullimin e PPJD dhe kultivimin e BMA-it, kontratat e nënshkruara, shitjet, sfidat, investimet si dhe planet për vitet e ardhshme.

Ky raport kryesisht përdor të dhëna nga burimet parësore. Fillimisht, një pyetësor (Aneksi 1) është përgatitur nga stafi i ORGANIKA, Projekti PPSE, në konsultim me konsulentin e angazhuar z. Basri Hyseni. 41 kompani/operatorë u intervistuan duke përdorur pyetësorin, por të dhënat e mbledhura u përpunuan duke përdorur fletët e Excel. Krahas të dhënave të mbledhura përmes pyetësorit, gjatë përgatitjes së këtij raporti janë mbledhur, përpunuar dhe përdorur edhe të dhënat nga dy institucione të Kosovës: Agjencia për Ushqim dhe Veterinari e Kosovës (AUVK) dhe Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB).

Të dhënat e marra nga Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë së Kosovës (AUVK) përfshinin këto parametra: shtetin importues të PPJD ose BMA, produktin e eksportuar, sasinë e produktit PPJD ose BMA, kompaninë importuese, kompaninë eksportuese. Këto të dhëna janë marrë nga një bazë të dhënash që AUVK e krijon bazuar në certifikatat fitosanitare të lëshuara për produktet e eksportuara. Ky informacion është dhënë për parametrat e lartpërmendur, sepse shpesh kompanitë eksportuese gjatë intervistave hezitonin në dhënien e të dhënave edhe pas sqarimeve se të dhënat do të interpretoheshin në nivel agregat dhe shumë herë intervistuesit nuk ishin fokusuar në të dhëna. Çmimet që lidhen me

eksportet mblidhen nga të gjithë eksportuesit për të pasur të dhëna më reale dhe për të gjetur çmimet mesatare. Si burim i tretë, të dhënat në lidhje me sipërfaqen e mbuluar nga pagesat direkte për mjedrat, bimët mjekësore aromatike dhe boronicat janë përditësuar nga AZHB.

Përveç kësaj, për të krahasuar dhe konfirmuar të dhënat e mbledhura nga sektori privat, janë përdorur të dhëna dytësore duke përfshirë dokumente, raporte dhe studime nga Enti Statistikor i Kosovës, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural, Dogana e Kosovës dhe projektet e donatorëve PPSE, GIZ, USAID, IADK etj.

Kompanitë/operatorët privatë të intervistuar përfshijnë qendrat e grumbullimit, përpunuesit dhe eksportuesit që merren si me PPJD ashtu edhe me BMA; ato përfaqësojnë të paktën 99% të numrit total të kompanive që operojnë në këtë sektor.

Krahasuar me raportin e vitit 2022, gjatë përgatitjes së raportit për vitin 2023 është intervistuar edhe një kompani shtesë, kryesisht një kompani që nuk është anëtare e ORGANIKA, kjo kompani është e rëndësishme për sektorin, sepse kjo kompani kanë aktivitete të ngjashme me anëtarë të tjerë të ORGANIKA, që merren me PPJD, BMA dhe fruta të imta. 2 kompani merren vetëm me fruta të buta, por nuk janë përfshirë fare në PPJD dhe BMA, nuk janë përfshirë në këtë raport, sepse qëllimi kryesor i këtij raporti është PPJD dhe BMA. Për këtë arsye, të ardhurat nga frutat e imta prej vitesh nuk mund të reflektohen në terma realë për sa i përket të ardhurave dhe rendimentit të tyre.

Disa nga anëtarët e ORGANIKA, përveç PPJD dhe BMA, janë të përfshirë në përpunimin e frutave manore p.sh. mjedrave, duke përdorur të njëjtat kapacitete përpunuese dhe burime njerëzore për mbledhjen, përpunimin dhe tregtimin e të dy PPJD&BMA, prandaj, të dhënat për sasitë dhe shitjet janë të mbledhura edhe për frutat e imta. Megjithatë, frutave manore nuk janë pjesë e fushëveprimit të këtij dokumenti; prandaj, të dhënat e mbledhura do të jepen në një seksion të veçantë. Sa i përket punësimit të këtyre anëtarëve në këtë raport janë paraqitur vetëm një pjesë e punonjësve të angazhuar në përpunimin e PPJD dhe BMA dhe jo numri i të punësuarve të angazhuar në përpunimin e frutave manore.

Qëllimi i kësaj qasjeje ka qenë përcaktimi i qartë i numrit të punonjësve të angazhuar në nën-sektorët PPJD dhe BMA.

Një zhvillim i rëndësishëm për të gjitha bizneset e përfshira në këtë sektor është se gjatë vitit të kaluar dhe në fillim të këtij viti, ORGANIKA me mbështetjen e GIZ-it gjerman ka zhvilluar softuerin – Rexhistri per Bujqesi Organike (ORMS) për anëtarët e shoqatës, për mbajtjen e evidencës, me parametrat e nevojshëm.

Objektivat kryesore të projektit të Rexhistri per Bujqesi Organike (ORMS) janë:

- Digjitalizimi i të dhënave bujqësore: Për të kthyer metodat e mbajtjes së të dhënave të bazuara në letër në një format dixhital që është lehtësisht i aksesueshëm dhe i menaxhueshëm.
- Mbështetja e Pajtueshmërisë: Për të ndihmuar fermerët dhe agrobizneset në Kosovë të mbajnë të dhënat e detyrueshme të kërkuara për certifikimin organik.
- Efikasiteti operacional: Për të përmirësuar proceset administrative, duke reduktuar kohën e shpenzuar për futjen e të dhënave dhe duke rritur kohën e disponueshme për aktivitetet kryesore bujqësore.

- Integriteti dhe siguria e të dhënave: Për të siguruar cilësinë, saktësinë dhe sigurinë e të dhënave të futura në sistem.
- Raportimi dhe analitika: Për të ofruar veçori të fuqishme raportimi që mund të përdoren për planifikimin, matjen e efikasitetit dhe parashikimin.
- Aksesueshmëria: Për ta bërë sistemin të lehtë për t'u përdorur për anëtarët e ORGANIKA dhe operatorët e tjerë në këtë sektor

3. Përmbledhje e industrisë PPJD & BMA

3.1 Përshkrimi i industrisë

Bujqësia është një sektor i rëndësishëm ekonomik i Kosovës; një numër i madh familjesh në zonat rurale kanë të ardhura parësore ose dytësore nga sektori i bujqësisë dhe gjithashtu, ai thith një numër të madh të fuqisë punëtore në zonat rurale që punojnë në disa nënsektorë bujqësor. Megjithatë, ky sektor shoqërohet me disa vështirësi dhe disa disavantazhe: fermerët janë në shkallë të vogël; fermat janë të fragmentuara dhe teknologjitë e prodhimit janë kryesisht tradicionale dhe të vjetruara, duke pasur parasysh se procesi i përditësimit të teknologjisë është në vazhdim.

3.2 Norma historike e rritjes

Kosova ka një traditë të gjatë në grumbullimin e produkteve pyjore jo-drusore. Sektorët e produkteve pyjore jo-drusore (**PPJD**) dhe Bimët Mjekësore dhe Aromatike të Kultivuara (**BMA**) u rivendosën pas luftës me iniciativat e kompanive private të përfshira në një grumbullimin të kërpudhave të egra me mbështetjen e disa donatorëve/projekteve zhvillimore kryesisht të huaja. Në ish-Jugosllavi, duke përfshirë edhe Kosovën, ky aktivitet u krye nga një rrjet shumë i organizuar i ish-kooperativave bujqësore shtetërore të lidhura me përpunuesit e vendosur në republikat më të zhvilluara të ish-Jugosllavisë, siç ishin në atë periudhë: Serbia, Kroacia dhe Sllovenia. Shumica e produkteve pyjore jo-drusore (**PPJD**) u eksportuan në fabrikat farmaceutike ose ushqimore si lëndë të para në njësitë federale të përmendura më sipër. Por këto eksporte kanë qenë kryesisht në gjendje të freskët kur janë vjelur: bimë të freskëta, kërpudha apo fruta mali dhe vetëm një sasi shumë e vogël e tharë tradicionalisht, pra shumë pak e përpunuar, nëse duhet konsideruar tharja si përpunim, ka pasur jo- tharje cilësore. Këto lidhje tregtare me ish-republikat jugosllave janë shkatërruar për shkak të luftërave të viteve '90 në shekullin e 20-të dhe shkatërrimit të ish-Jugosllavisë. Një industri perpunuese që përdorte keto produkte në Kosovë nuk ekzistonte dhe ende nuk ekziston, por ka vetëm disa pilot në fazat fillestare. Deri në vitin 2005, eksporti i paligjshëm i këtyre **PPJD** vazhdoi nga Kosova drejt Serbisë, Maqedonisë së Veriut, Malit të Zi dhe Shqipërisë, ende si lëndë e parë e freskët dhe e papërpunuar. Shitjet ishin kryesisht të paligjshme dhe buxheti i Kosovës nuk përfitoi asgjë nga këto shitje.

Pas vitit 2005, pothuajse të gjitha produktet pyjore jo-drusore filluan dalëngadalë të shiten në tregun ndërkombëtar, pra janë eksporte që sigurojnë të ardhura më të larta në krahasim me eksportet në vendet përreth, dhe me këto të ardhura shtesë të një numri të konsiderueshëm familjesh, ekonomitë në rajonet rurale të vendit si dhe rritje të burimeve buxhetore të Kosovës përmes tatimit mbi fitimin gjatë eksporteve. Në vitin 2010, eksportet e Kosovës të PPJD të shprehura në euro ishin rreth 5 milion € duke përfshirë të gjithë eksportuesit dhe përpunuesit vendorë.

Tregu botëror i PPJD dhe BMA është i ndërlikuar, të dy nga komponentët kryesorë të tregut: kërkesa dhe oferta luhaten për sa i përket sasisë dhe çmimeve për arsye të ndryshme, më shumë se në sektorët e tjerë ushqimorë dhe farmaceutikë.

Me një frekuencë shumë të lartë, oferta varet nga kushtet klimatike lokale dhe kërkesa nga tregu botëror. Jo vetëm në Kosovë, ku ka një numër shumë të vogël të kompanive, aktiviteti primar i të cilave janë prodhimet pyjore jo-drusore dhe bimët mjekësore dhe aromatike , por edhe në botë, veçanërisht nëse duhet të kemi parasysh Gjermaninë si importuesin më të madh në botë te PPJD dhe BMA, ka një numër shumë të vogël kompanish që merren me grumbullimin dhe përpunimin e PPJD dhe BMA.

Ky sektor duhet parë strategjikisht në kuadrin e ndërkombëtarizimit sepse tregu funksionon duke e marrë në kontekstin e përgjithshëm, si treg ndërkombëtar.

Periudha e pasluftës sa i përket zhvillimit të këtij sektori konsiderohet të jetë deri në vitin 2005 kur u vërejtën shenjat e para të organizimit dhe funksionimit të këtij nënsektori, të cilat patën ndikim të drejtpërdrejtë në eksportet dhe punësimin. Për shkak të luftës, ristrukturimi i sektorit nuk u zhvillua në atë masë nëse krahasohet me vendet përreth Ballkanit Perëndimor: mungesa e tregut, çmimet, pajisjet në qendrat e grumbullimit, si dhe ndikimi negativ i luftës, etj. Domethënë, lufta e vitit 1999 në Kosovë ishte ajo që shkatërroi çdo infrastrukturë të këtij nënsektori, edhe pse ishte shumë i kufizuar dhe i varfër, edhe pa u shkatërruar nga pasojat e luftës. Gjithçka ka nisur nga e para në këtë sektor.

3.3 Situata aktuale

Zhvillimi i ri për sektorin ishte themelimi i shoqatës ORGANIKA në vitin 2013, nga kompanitë lidere të sektorit të PPJD-ve dhe BMA-ve si platformë për zhvillimin e sektorit përmes përmirësimit të bashkëpunimit ndërmjet palëve të interesuara të sektorit, promovimit të produkteve të Kosovës në vendet e huaja. tregjet e eksportit dhe nëpërmjet aktiviteteve lobuese

Pas kësaj periudhe, sektori i PPJD dhe BMA do të jetë i mirë strukturuar për sa i përket infrastrukturës, standardeve dhe lidhjeve tregtare të një numri të konsiderueshëm aktorësh në këtë sektor me mbështetjen ekskluzivisht nga donatorët, deri në vitin 2014.

Aktorë të tjerë nuk janë anëtarë të shoqatës ORGANIKA, por edhe ato kompani kanë si aktivitet kryesor blerjen dhe shitjen e PPJD dhe BMA. Të gjithë donatorët që vepruan në Kosovë pas luftës vepruan në sektorin e PPJD dhe BMA: Zyra e Bashkimit Evropian (EUO), UNDP, USAID, SwissContact, Danish Refugee Council, Helvetas, Care International, Caritas, Women for Women, dhe shumë organizatat lokale.

Mbështetja e donatorëve/projekteve zhvillimore për sektorin PPJDP dhe BMA është ndjekur nga MBPZHR; së pari, me dhënien e granteve për investime në asete fizike për kompanitë e përfshira në PPJD dhe BMA përmes Programit të Zhvillimit Rural që nga viti 2014 si pjesë e Masës 302 – “Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit”, sipas masës 302.2 – Përpunimi i bimëve mjekësore aromatike, fruta pylli dhe kërpudha të grumbulluara dhe Programi i Pagesave Direkte.

MBPZHR ka mbështetur zhvillimin e legjislacionit primar dhe sekondar dhe këto ligje dhe akte nënligjore janë miratuar nga Kuvendi i Kosovës dhe janë duke u zbatuar nga Qeveria:

1. LIGJI NR. 04L-085 Ligji për Bujqësinë Organike

2. UA Nr. 01.2019 për Detyrat, Përgjegjësitë dhe Përbërjen e Komisionit për Bujqësinë Organike
3. UA Nr. 02.2019 Për Sistemin e Kontrollit, Autoritetin e Kontrollit, Organet e Kontrollit dhe Rregullat për zbatimin e tyre të Prodhimit Organik.
4. UA Nr. 03.2019 Për Përcaktimin e Rregullave të Prodhimit Bimor Organik
5. UA Nr 04.2019 Për Prodhimin Blegtoral dhe Ushqim Organik për Kafshët
6. UA Nr.05.2019 Për Prodhimin Organik të Akuakulturës
7. UA Nr. 06.2019 Për kriteret, standardet dhe kushtet për importimin e produkteve organike
8. UA Nr. 07.2019 Për Përcaktimin e Logos së Prodhimit Organik dhe Kërkesave Specifike për Etiketimin
9. UA Nr. 08.2019 Për Rregullat dhe Metodat e Prodhimit të Produkteve Organike të Përpunuara

Sektori i PPJD dhe BMA ka qenë në rritje të vazhdueshme në shtatë vitet e fundit, si në drejtim të rritjes së vëllimeve të produkteve të grumbulluara dhe të kultivuara. Në vitin 2017 vëllimi i përgjithshëm i produkteve të shitura ishte 2,357 tonë me eksporte në vlerë prej 6.14 milionë euro; në vitin 2018 vëllimi i përgjithshëm i produkteve të shitura ishte 2,088 ton me eksport 7 milion €, 2019 vëllimi i përgjithshëm i produkteve të shitura ishte 2,189 ton me eksport 8,5 milion €, ndërsa në vitin 2020, vëllimi i produkteve të shitura të sektorit ishte 3,074 ton me eksport në vlerë. prej 12,6 milionë euro, ndërsa në vitin 2021 vëllimi i sektorit ishte 2,336 tonë, ndërsa viti 2022 në vlerë prej 3,666 tonë dhe shitjet totale në vlerë prej 16,4 milionë euro dhe vitin e kaluar shuma ishte 2,739 tonë me vlerë eksporti 16,5. Kjo tregon se sektori i PPJD dhe BMA është sektor i fokusuar në eksport me trende pozitive që kanë kontribuar në përmirësimin e bilancit negativ tregtar të Kosovës.

Arsyet kryesore për tendencat pozitive të eksporteve në këtë sektor janë:

1) kërkesa në rritje për produkte të shëndetshme në mbarë botën - të gjitha produktet kanë origjinë bimore.
2) cilësi e mirë e produkteve të ofruara në treg - e lidhur edhe me zbatimin e standardeve të cilësisë dhe sigurisë p.sh. standardet organike, nga shumica e kompanive të përfshira;
3) lidhje të mira tregu të zhvilluara nga eksportuesit, dhe
4) Kosova ka kushte të favorshme agro-klimatike si për grumbullimin e PPJD-ve ashtu edhe për kultivimin e BMA-ve dhe është në afërsi të tregjeve të BE-së.

Pavarësisht potencialit të madh të tregut, sektori BMA përballet me probleme të përbashkëta të sektorit bujqësor si toka e fragmentuar, përdorimi i teknologjive të vjetruara, njohuritë e pamjaftueshme të aktorëve përkatës, njohuritë e kufizuara mbi kultivimin organik, cilësia e ulët e inputeve/farërave, kostot e larta të prodhimit, mungesa e sistemi i menaxhimit të cilësisë së qendrave grumbulluese dhe mungesa e shërbimeve të ekstensionit me përvojë. Prandaj, përqendrimi në cilësinë e përmirësuar dhe sasinë e shtuar paraqet një mundësi grupi për rritje si në shitje ashtu edhe në punësim. Për këtë studim të sektorit PPJD dhe BMA 2023, Shoqata Organike angazhoi Basri Hysenin, i cili ka shkruar raporte për disa vite me rradhë në lidhje me sektorin PPJD dhe BMA.

4. Analiza e sektorit – rezultatet

4.1 Punësimi në sektorin PPJD & BMA

Ne total 298 punëtor me orar te plote dhe 769 pune sezonale

Sektori PPJD dhe BMA punëson një numër të madh njerëzish si në mbledhjen/vjeljen e PPJD ashtu edhe në kultivimin e BMA. Për studim janë mare, qendrat e grumbullimit, përpunuesit dhe eksportuesit PPJD dhe BMA, dhe bizneset. Përpunuesit janë edhe qendra grumbullimi, dhe eksportues në të njëjtën kohë, pra nuk janë identifikuar eksportues të veçantë për përpunuesit, por kemi të bëjmë me një subjekt. Prandaj, në këtë seksion regjistrohet dhe paraqitet vetëm numri i personave të punësuar direkt prej tyre, me kohë të plotë dhe me kohë të pjesshme, por jo numri i mbledhësve dhe fermerëve të kontraktuar (por ka disa përjashtime që disa fermerë të BMA janë të regjistruar si biznese janë intervistuar). Punësimi me kohë të plotë dhe sezonal i ofruar nga të intervistuarit është i ndarë sipas gjinisë dhe moshës janë paraqitur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 1: Struktura e punësimit në PPJD& BMA 2017 – 2023

Punësimi	Me kohë të plotë			Sezonale		
	Gjithsej	Gra	Burra	Gjithsej	Gra	Burra
2023	298	177	121	769	537	232
raporti i ndarjes (%)		60	40		69	31
Rritje/ulje (%)	-5.4%	4.73	-17.12	-18.02	-21.15	-9,73
2022	315	169	146	938	681	257
raporti i ndarjes (%)		54%	46%		73%	27%
Rritje/ulje (%)	6%	-5%	21%	22%	27%	11%
2021	298	177	121	769	537	232
raporti i ndarjes (%)		59%	41%		70%	30%
Rritje/ulje (%)	-1%	31%	-27%	-28%	-26%	-31%
2020	301	135	166	1064	727	337
raporti i ndarjes (%)		45%	55%		68%	32%
Rritje/ulje (%)	-13%	-8%	-16%	-1%	5%	-11%
2019	344	146	198	1070	693	377
raporti i ndarjes (%)		42%	58%		65%	35%
Rritje/ulje (%)	9%	-7%	25%	35%	32%	41%
2018	315	157	158	794	526	268
Raporti i ndarjes		50%	50%	66%	34%	
Rritje/ulje		71%	52%		66%	19%
2017	196	92	104	541	316	225

Në vitin 2023, sektori PPJD & BMA punësoi gjithsej 298 punëtorë me kohë të plotë; nga të cilët 177, ose 60% ishin gra dhe 121, ose 40% ishin burra. Punonjësit sezonalë në total ishin 769, duke përfshirë 537 gra, ose 69% e numrit të përgjithshëm, dhe 232 burra, ose 31% e burrave. Të punësuarit me kohë të plotë në vitin 2023 krahasuar me vitin 2022 janë ulur me 17 të punësuar ose -1.27%, ndërsa numri i punëtorëve sezonalë ka rënë me 169 ose -16.42%. Për sa i përket gjinisë, të dhënat tregojnë se numri i grave të punësuara është më i vogël dhe ato dominojnë fuqinë punëtore në mesin e punëtorëve sezonalë krahasuar me burrat, por më pak për 145 punonjës dhe me orar të plotë me 25 punonjës.

Por kjo rënie e punonjësve sezonalë dhe të përhershëm lidhet me faktin se 6 të intervistuar kanë ndërprerë aktivitetin e tyre, më pas sasia e akumuluar e PPJD dhe BMA e kultivuar është ulur, për shkak të kushteve të pafavorshme klimatike, gjatë vitit 2023 por produktivitetit të fuqisë punëtore. është rritur gjithashtu, sepse janë rritur pagat dhe janë përmirësuar kushtet e punës (por jo në nivelin e duhur).

Tabela 2: Tendencat e Punësimit në PPJD & BMA nga 2017 në 2023

Viti	*Punësimi me kohë të plotë*			Me kohë të pjesshme		
	Gra	Burra	Gjithsej	Gra	Burra	Gjithsej
2017	92	104	196	316	225	541
2018	157	158	315	526	268	794
2019	146	198	344	693	377	1070
2020	135	166	301	727	337	1064
2021	164	157	321	687	321	1008
2022	169	146	315	681	257	938
2023	177	121	298	537	232	769

Shifrat e punësimit për periudhën 2017 - 2023, tregojnë se ka pasur një kurbë që paraqet rritje të punësimit deri në vitin 2020 dhe më pas tregon ulje të punësimit, ose vazhdimin e të njëjtit trend deri në ditët e sotme. Ka shumë arsye për këto kthesa dhe bazuar në bisedën më të intervistuar: emigrimi i të rinjve, që lidhet drejtpërdrejt me këto vite, çmimet e ulëta të blerjes së PPJD dhe BMA, nga qendrat grumbulluese, kultivuesit e BMA mendojnë se për shkak të këtyre çmimeve, BMA nuk është fitimprurëse, dhe disa fermerë nuk merren me kultivim, kanë lëshuar sektorin, jo më donatorë etj. Duke krahasuar punësimin gjatë shtatë viteve (2019 – 2023), punësimi, me kohë të plotë dhe sezonal, është rritur vazhdimisht. deri në vitin 2020 dhe më pas kemi një rënie, rritja e eksporteve nga viti 2021 në 2023 nuk ka ndonjë rritje horizontale, por sipas deklaratave të investitorëve është rritur efikasiteti dhe efektiviteti i punonjësve.

Për më shumë detaje, hidhini një sy figurës më poshtë që përfaqëson këtë figurë:

Figura 1: Ndryshimet e trendit mesatar vjetor të punësimit (2018-2023)

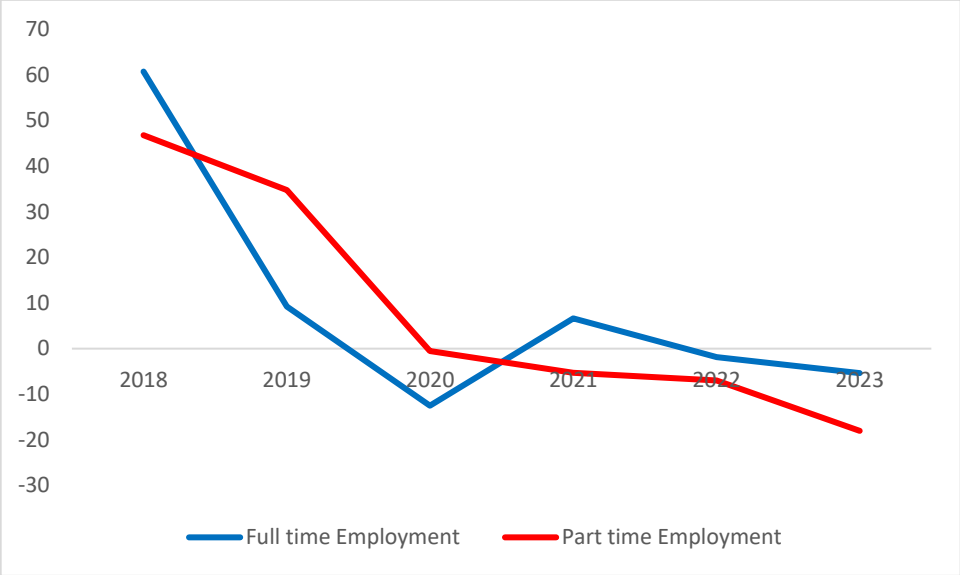

Duke i ndarë të punësuarit sipas moshës për vitin 2023, të punësuarit e rinj 18 – 30 vjeç nuk dominojnë punësimin në krahasim me vitin 2022. Nga totali i të punësuarve, me kohë të plotë: 298 ose 28%; krahasuar me të dhënat 2022, me kohë të plotë 110 ose 35% dhe sezonale 769 ku të rinjtë 289 ose 37% krahasuar me vitin 2022, ku situata është 494 ose 53%, ishin mosha midis 31 – 44 si me kohë të plotë 130 ose 45% dhe sezonale 279. ose 37% dhe ishin midis 45 – 65 vetëm 83 ose 27% dhe sezonale 204 ose 26%. Këto shifra paraqesin edhe popullsinë e Kosovës, e cila dominohet nga të rinjtë, por që nga viti 2023 mosha e punësimit do të rritet në moshat 31 – 44 dhe 45 – 65 vjeç. Për më shumë, shikoni Figura 2.

Konkluzioni : Pra, ka një ndryshim siç shihet në tabelë, ka një lëvizje të fuqisë punëtore për sa i përket moshës; tani dominojnë moshat 31-44 dhe 45-60 vjeç. Pra, kjo është gjendja aktuale, pas emigrimit të të rinjve në Evropë, jo vetëm në këtë sektor, por në të gjithë sektorin e ekonomisë së Kosovës, ka një rritje të punësimit të të moshuarve.

Figura 2: Krahasimi i moshave të punonjësve për 2021, 2022 dhe 2023

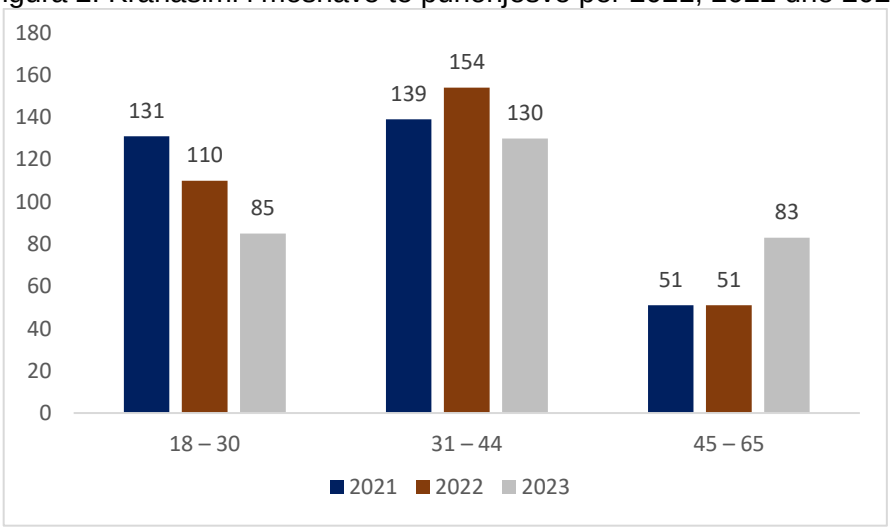

Kjo tabelë, por edhe figura paraqet realitetin e shoqërisë kosovare, në vitet në vijim kjo situatë do të përkeqësohet edhe më shumë në favor të moshave të avancuara.

4.1.1 Punëtorët: Muajt e Angazhuar në 2023

Një punë sezonale është një punë brenda një sezoni ose afati kohor të caktuar. Një sezon është shpesh midis 2-6 muajsh në shumicën e rasteve, ekzistojnë sezone më të gjata dhe më të shkurtra, por janë më të rralla. Është një opsion popullor punësimi për destinacionet që hapen vetëm për një pjesë të vitit ose kanë një kulm të kërkesës më të lartë për staf gjatë disa muajve. Punonjësit sezonalë ndër vite kanë qenë të angazhuar si në figurën e mëposhtme: 2019 (4 muaj); 2020 (5 muaj); 2021 (5 muaj); 2022 (5.5 muaj) dhe 2023 (5.7 muaj).

Figura 3: Angazhimi sezonal i punëtorëve (muaj mesatar në vit) 2019-2023

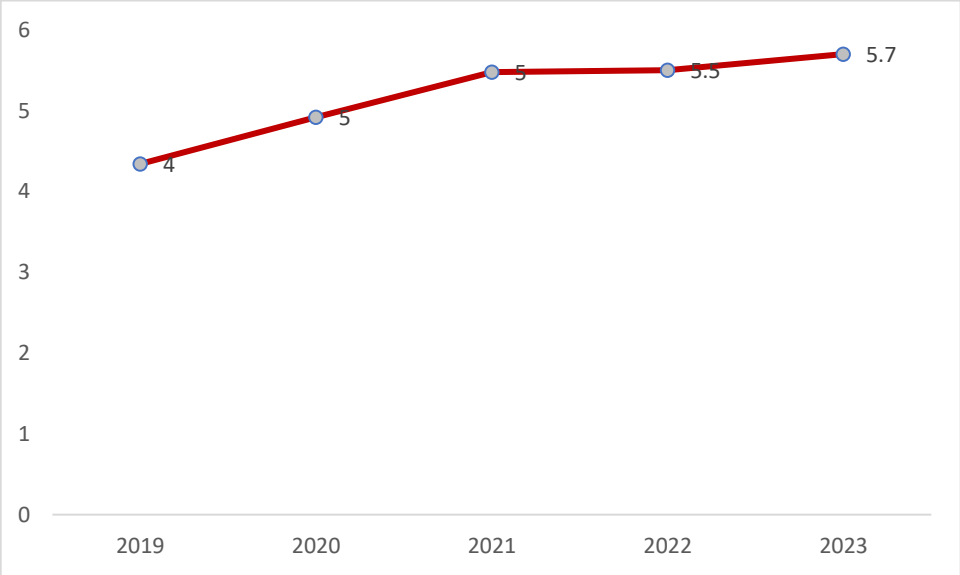

Angazhimi i punëtorëve sezonalë ishte mesatarisht për gati 6 muaj, që është në përputhje me periudhën kritike të vjeljes së PPJD dhe kultivimin e MPA. dmth përfshin muajt e pikut të këtij sektori duke filluar nga maji deri në tetor. Por ka edhe një ngjashmëri për sa i përket muajve të angazhuar në muajt sezonal me vitet e mëparshme. Kjo periudhë e zgjatur e angazhimit të punëtorëve sezonalë prej 1 muajsh krahasuar me vitet e kaluara tregon se kemi një renje të ndjeshme në edhe të rendimentit të korrur të PPJD gjatë vitit 2022, i cili në tonën shprehet në 3,666 tonë, edhe pse kemi një periudhë më të gjatë të vjeljes, sepse numri i vjelësve ka rënë.

Siç shihet nga grafiku 3, ka një rritje të angazhimit të fuqisë punëtore sezonale të shprehur në muaj dhe, logjikisht, numri i të punësuarve sezonalë ka një raport me numrin e të punësuarve në vitin 2022 krahasuar me vitin 2023, madje nga 938 në të punësuar sezonalisht në 769 të punësuar, një rënie për 169 punonjës.

Pagesat për fuqinë punëtore ditore, në vitin e kaluar (2023), për kategori të ndryshme punonjësish, një përmbledhje nga shumë të intervistuar: Tarifa ditore në vitin 2023 ishte nga 20-30 euro, ndërsa për vitin 2024, pas liberalizimit të vizave, pagesa. tani është nga 25-40 euro, ndërsa për punëtorët e përhershëm dhe ata që punojnë çdo muaj në vitin 2023 ishte 400-550 euro, ndërsa tani nga 550 - 750 euro, varësisht nga natyra e punës. Rritje shumë e lartë deri në 25% në pagesa, ndaj mbetet për t'u parë se si do të reflektoj këtë vit (2024).

4.2 Struktura e bizneseve

Struktura e buzineseve qe dominon eshte SH.P.K. - 37 nga 41 biznese te intervistuara d

Lloji kryesor i llojit të regjistrimit të biznesit të përfshirë në këtë sektor është një shoqëri me përgjegjësi të kufizuar (SHPK). Nga 41 kompani të intervistuara, 37 janë Sh.PK, 2 si biznese individuale dhe 2 janë kooperativa bujqësore. Pra, ka një diferencë shumë të vogël mes viteve 2023 dhe 2022, shtatë SH.PK janë pasive me aktivitetin e tyre, por që nga intervistat kanë mbetur si biznese të regjistruara, ndërsa një kooperativë bujqësore tashmë është shndërruar në SH.PK. Fillimisht shumica e kompanive. ishin të regjistruara si biznese individuale, megjithatë, për shkak të mundësive më të mira të financimit të biznesit kryesisht nga grantet nga donatorët, veçanërisht nga donatorët e BE-së, shumica e kompanive kanë kaluar statutin e tyre në SH.PK dhe të gjitha bizneset e reja janë regjistruar si SH.PK.

Tabela 3: Vështrim i përgjithshëm i strukturës së biznesit

Formulari i regjistrimit	Frekuenca
SH.PK	37
BI	2
Kooperativat	2
Gjithsej	**41**

4.3 Standardet e cilësisë dhe sigurisë së ushqimit

Standardet e cilësisë dhe sigurisë janë të rëndësishme për sektorin PPJD dhe BMA pasi tregu kryesor i synuar është eksporti (afërsisht 98%). Pas kërkesës së blerësve në tregjet e eksportit, standardi organik është standardi më i zbatuar ndër kompanitë e intervistuara; nga 41 të intervistuar, 19 kompani u certifikuan me standarde organike gjatë vitit 2023 krahasuar me 41 të intervistuar, 32 kompani u certifikuan me standarde organike gjatë vitit 2022. Dy kompani u certifikuan shtesë me Bio Suisse dhe dy NOP, standarde që janë si organike, por kërkohen për shitjen e produkteve organike në Zvicër dhe SHBA. Sa i përket standardeve HACAP janë certifikuar 4 kompani, ndërsa për standardet e tjera janë certifikuar 3 kompani me IFS (standardi më i lartë i cilësisë), 5 kompani me ISO 22,000 dhe asnjë kompani me UTZ (aspektet sociale). Për standardet lidhur me kultivimin, 3 kompani janë të certifikuara me Global GAP. Për më shumë informacion, hidhini një sy tabelës më poshtë.

Zbatimi i standardeve zhvilloi kapacitetet e brendshme të kompanive për të prodhuar produkte me cilësi më të lartë; për rrjedhojë, shitjet në tregjet e eksportit janë rritur vazhdimisht. Tabela e mëposhtme paraqet numrin e kompanive të certifikuara me standarde të ndryshme dhe krahasimin ndër vite. Ka ndryshime të rëndësishme në zbatimin e standardeve në krahasim me vitet e kaluara, veçanërisht në certifikimin organik. Disa kompani zbatojnë disa standarde. Një nga pyetjet në pyetësor ishte me rëndësi të madhe, standardet e sigurisë dhe higjienës ushqimore te aplikuar nga kompanitë e këtij sektori; pra, janë hulumtuar të dhënat që kanë të bëjnë me standardet ushqimore dhe aplikimin e tyre.

PPSE ka mbështetur certifikimin organik të këtyre operatorëve në sektorin PPJD&BMA për 7 vjet, më pas SIRED për 4 vite të tjera dhe ne dy vitet e fundit SIRED mbështeti certifikimin organik në grup. Megjithatë, disa nga këta operatorë janë të shtyrë nga projektet, kështu që tani kur mbështetja nga donatorët u ndërpre, ata nuk treguan stabilitet, qëndrueshmëri në aspektin e certifikimit.

Tabela 4: Krahasimi vjetor i standardeve të cilësisë dhe sigurisë së ushqimit (2020-2023)

Viti	Organik	HAACP	ISO 22000	IFS	UTZ	Global GAP
2017	29	2	1			
2018	-	-	-	-	-	-
2019	35	4	6	1		
2020	39	1	5	1	1	1
2021	36	3	6	3	1	1
2022	32	4	5	1	0	1
2023	19	4	5	3	0	3

Nga tabela e mësipërme vërehet një rënie e numrit te kompanive te certifikuar me standardin organik, por kjo ndodh sepse kemi 6 kompani që nuk kanë qenë aktive në vitin 2023. Numri i kompanive që zbatojne standardin HACCP është i njëjte me vitin e kaluar dhe per ISO 22000 numri i kompanive është i njëjte ne vite. Deri në një lëvizje shumë të vogël sa i përket zbatimit të standardeve sepse nuk ka aktorë/biznes të rinj që janë përfshirë në 4-5 vitet e fundit.

Ka shumë arsye pse është ulur numri i operatorëve ekonomik të certifikuar me standardin organik. Shumë kompani kanë hequr dorë nga certifikimi për këto arsye: ngarkesa me dokumentacion, kërkesat e panevojshme nga kompania certifikuese, mungesa e konsultimit të nevojshëm operator-klient, mungesa e ndikimit të certifikimit në shitje, de-çertifikimet e shumta, pas përfundimit të proceseve të punës, shitjet e kompanive nuk kanë aq shumë ka të bëjë me certifikimin organik (mjedra, boronica të kultivuara) dhe shumë PPJD.

4.4 Kapacitetet përpunuese

Kapacitetet përpunuese të aktorëve në sektor janë të rëndësishme për të prodhuar produkte që plotësojnë kërkesat cilësore të blerësve në tregjet e eksportit. Duke investuar në kapacitete përpunuese, sektori ka rritur vëllimet dhe cilësinë e produkteve të eksportuara; më e rëndësishmja, çmimet e shitjes ishin më të larta dhe kënaqësia e blerësve ishte më e lartë.

4.4.1 Tharëse

Sipërfaqja totale e tharëseve 3,443 m^2 ose 1.47% më shumë se 2022

Tharja është aktiviteti më i rëndësishëm i procesit të përpunimit për PPJD dhe BMA për faktin se produktet duhet të thahen sa më shpejt që të jetë e mundur pas vjeljes për të ruajtur cilësinë e tyre. Tharëset kanë treguar të jenë gjithashtu mjeti më i rëndësishëm për të inicuar grumbullimin e PPJD dhe BMA-ve në një zonë të caktuar; operatorët (p.sh. qendrat e grumbullimit) të përfshirë kanë nevojë për një tharëse, gjithashtu, për të bindur një blerës (p.sh., eksportues) se ata ofrojnë produkte me cilësi të mirë. Shumica e PPJD dhe BMA i nënshtrohen procesit të tharjes; përjashtim bëjnë kërpudhat boletus, moreli i zi, tartufi i

bardhë, produktet pyjore dhe frutat e buta. Megjithatë, BMA-et të të dyja kategorive i nënshtrohen 100% procesit të tharjes.

Duke ndjekur këtë logjikë, agjencitë ndërkombëtare zhvillimore (USAID, ADA, EUO, GIZ International, Helvetas, SwissContact etj.) të ndjekura nga MBPZHR kanë ofruar mbështetje financiare për bizneset për blerjen dhe instalimin e tharëseve. Në vitin 2023, sipërfaqja e tharëseve është rritur në një total prej 3,443 m^2 ose 1,47% më shumë krahasuar me sipërfaqen e tharjes në vitin 2022 që ishte 3,393 m^2. Në vitin 2022, sipërfaqja e tharëseve është ulur në një total prej 3,393 m^2 ose -1% më pak krahasuar me sipërfaqen e tharjes prej 3,443 m^2 në 2021 (shih tabelën më poshtë).

Tabela 5: Kapacitetet përpunuese të tharëseve (2017-2023)

Viti	Sipërfaqja (m^2)	Kapaciteti tonë (24 orë)	Kapaciteti i shfrytëzuar (ditë/vit)
2023	3,443	87	93
Rritje/ulje (%)	1.47%	(15.34)	(20.38)
2022	3,393	103	117
Rritje/ulje (%)	-1%	-28%	8%
2021	3,443	143	108
Rritje/ulje (%)	30%	0%	0%
2020	2640	143	108
Rritje/ulje (%)	38%	63%	-8%
2019	1920	88	117
Rritje/ulje (%)	39%	22%	6%
2018	1,381	72	110
2017	1,448		

Siç shihet në tabelën e mësipërme, sipërfaqja e tharëseve nga viti 2018 deri në vitin 2021 është rritur me një mesatare në vit prej 36.1%. Por nga viti 2021 në 2023 ka një rritje/zbritje të tharëseve prej +/-2%. Kjo rënie në këtë sektor shihet si një sektor që është shumë i varur nga grantet dhe në vitin 2021, 2022 dhe 2023 nuk ka pasur as skemë grantesh për sektorin e PPJD dhe BMA (as nga USAID, BE, Helvetas, etj.). Përveç skemës së granteve të rregullta të Caritas-it dhe MBPZHR-së. Ka edhe kultivues të BMA-it dhe një qendër grumbullimi të BMA-it që kanë hequr dorë nga gjithë aktiviteti i tyre në këtë sektor, veçanërisht gjatë vitit 2023, gjithsej 6 biznese mund të konfirmohet se 6 nga të intervistuarit kanë hequr dorë nga rritja/vjelja e bimëve mjekësore dhe aromatike që nga viti i kaluar, 440 m^2 sipërfaqe tharëse janë pasive dhe pronarët e tyre kërkojnë t'i shesin një pale të tretë paraqiten si asete që kanë ende dhe kapaciteti dhe përdorshmëria e tyre tani llogaritet me metodën që kapacitetet dhe përdorshmëria të mos shfrytëzohen brenda 24 orëve me 15.34% ose 87 ton/24 orë krahasuar me vitin 2022, ku kapaciteti ka qenë 103 ton/24 orë dhe kapaciteti ditë/vit numri i ditëve në përdorim për tharëset është ulur me 20.38% ose vetëm 93 ditë/vit nga 117 ditë/vit në 2022. Për më shumë, shihni tabelën më poshtë, pastaj figurat e mëposhtme. Figura më poshtë paraqet edhe disa nga këto zhvillime.

Figura 4: Sipërfaqja e tharëseve (m²)

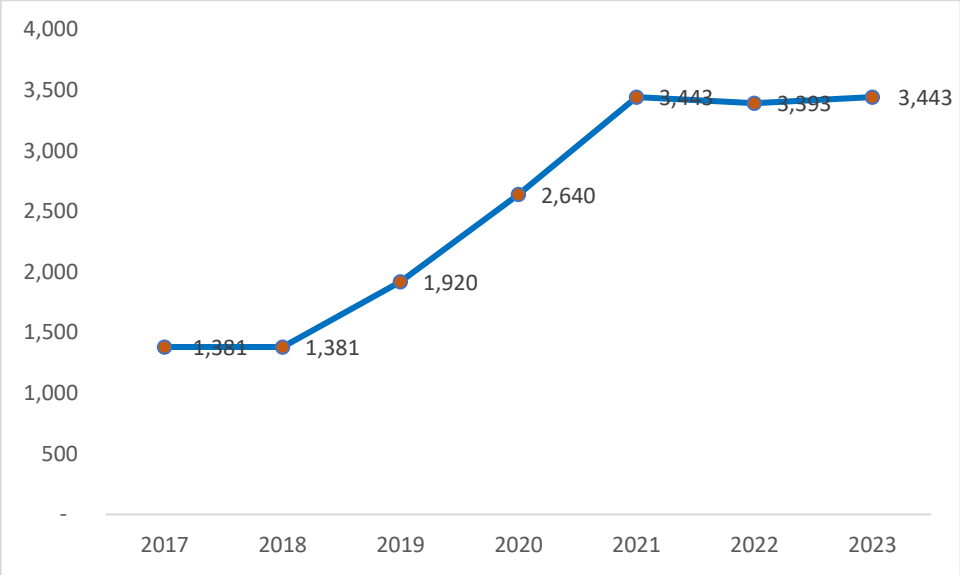

Për sa i përket kapacitetit agregat të tharëseve, Figura 5 tregon një rënie të kapacitetit të tyre, siç ilustrohet më poshtë.

Figura 5: Kapaciteti agregat i tharëseve (ton/24 orë) nga 2018 deri në 2023

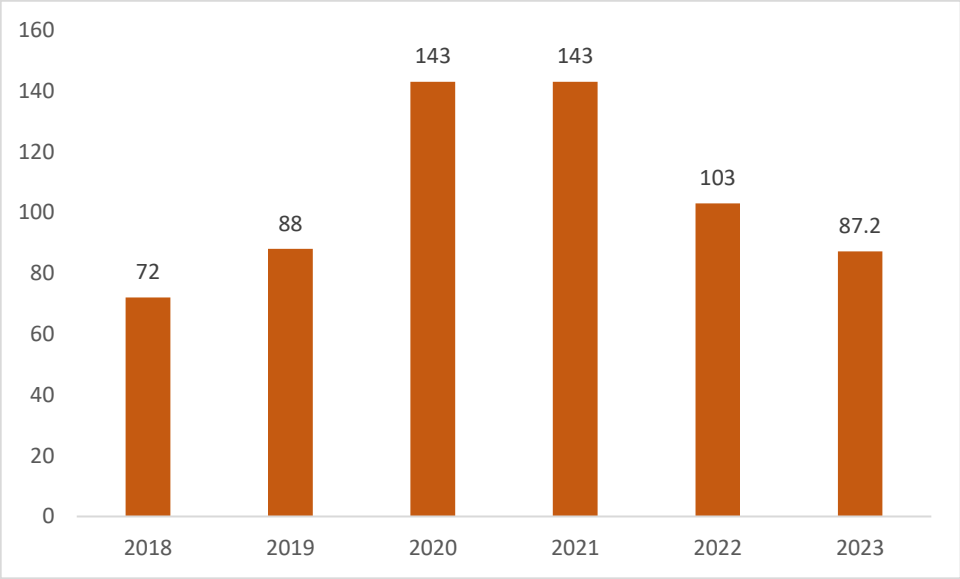

Kjo shifër paraqet kapacitetet vjetore të tharëseve nga viti 2018 deri në vitin 2023. Në vitin 2020 dhe 2021 kapaciteti ka mbetur stabil në 143 tonë në 24 orë, ndërsa në vitin 2022 ka rënë në 103 ton. Kapaciteti për vitin 2023 është ulur më tej në 87.2 tonë, pas një piku në vitin 2019 në 88 tonë dhe 2018 në 72 tonë. Këto shifra tregojnë luhatje në kapacitetin e tharjes gjatë viteve, duke reflektuar ndryshime në nevojat e prodhimit ose përmirësimet teknologjike brenda proceseve të tharjes.

Për sa i përket kapacitetit të shfrytëzuar në ditë, figura më poshtë paraqet të dhëna nga viti 2018 deri në vitin 2023, duke treguar ndryshime në ditët e funksionimit në vit për tharëset. Në vitin 2019 dhe 2022, tharëset ishin funksionale për 117 ditë çdo vit, duke shënuar periudhat më të larta të përdorimit gjatë periudhës. Anasjelltas, viti 2023 ka një rënie të

dukshme në 93 ditë, duke treguar ulje të efikasitetit operacional. Si viti 2020 ashtu edhe viti 2021 regjistruan 108 ditë operacionale, duke sugjeruar përdorim të qëndrueshëm përgjatë atyre viteve. Këto shifra nënvizojnë luhatjet në përdorimin e tharëseve, të cilat potencialisht mund të vijnë nga kërkesat e prodhimit, oraret e mirëmbajtjes ose faktorë të tjerë operacional gjatë viteve.

Figura 6: Ditët vjetore të përdorimit të tharëseve (2018-2023)

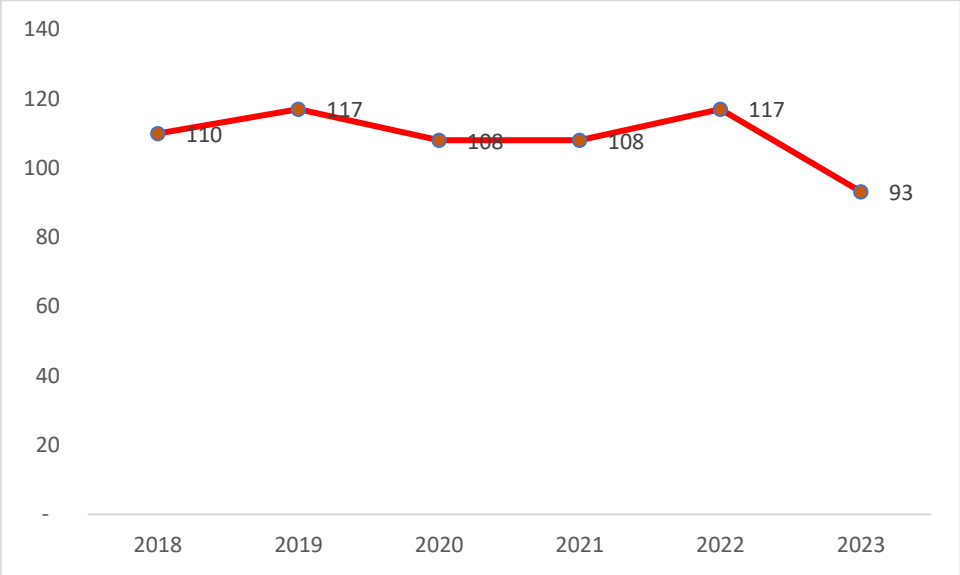

4.4.2 Tunelet për ngrirje të thellë (Shok tunele)

Sipërfaqja totale me tunele për ngrije te thelle ne 2023, 2022 dhe 2021 është e njëjtë

Nga 41 kompani, vetëm 18 kanë raportuar se zotërojnë shok tunelet për ngrirje te thelle. 6 kompani/biznese, siç e shpjeguam edhe më sipër, janë larguar nga aktiviteti në sektorin BMA, por vetëm 2 prej tyre kanë pasur tunele për ngrirje te thelle, të tjerat nuk kanë pasur as tunele. Këto janë kompani që merren me PPJD (kërpudha të egra, boronica të egra ose manaferra) ose fruta të buta të kultivuara (boronica, mjedra, manaferra) dhe kërpudha. Sipërfaqja totale e shok tuneleve për ngrirje te thelle (-40°C) të instaluara është 680 m^2 ende, me kapacitet për të përpunuar 182 ton mallra në ditë, por përdorimi vjetor është relativisht i ulët - vetëm 102 ditë/vit. Arsyeja e reduktimit të kapacitetit dhe përdorshmërisë është se 2 aktorë janë larguar nga sektori, por ende i kanë pajisjet.

Krahasuar me vitin 2023, nuk ka rritje të sipërfaqes për shok tunelet për ngrirje te thelle, kështu që sipërfaqja mbetet e njëjtë me atë të vitit 2022. Pas intervistave me pronarët e tuneleve për ngrirje te thelle, arsyeja pse ata nuk kanë zgjeruar kapacitetet e tyre me tunelet theksuan se shohin mungesë të fuqisë punëtore për fermerët për shkak të emigrimit të madh të të rinjve në vendet perëndimore. Më pas theksojnë se kapacitetet ruajtëse dhe kapacitetet ftohëse janë në harmoni me prodhimin e marrë nga kompania e tyre, dhe luhatja e produkteve nga viti në vit, nuk ka asnjë mospërputhje, madje nuk e kalon sasinë prej 300 tonësh. Por gjatë bashkëbisedimit kihet parasysh se gjatë vitit 2021 - 2023 nuk ka pasur skema granti dhe sigurisht që ka ndikuar edhe në mos rritje apo zgjerim të kapaciteteve ftohëse. Aktorët në këtë sektor ende mendojnë të mbështeten nga sistemi i granteve, i cili

nuk është shumë premtues – ata janë ende shumë të varur. Një aktor është hequr nga sektori me një tunel tjetër me sipërfaqe 12m² ose shprehur në 36m³.

Tabela 6: Kapacitetet vjetore të përpunimit të tuneleve për ngrirje te thelle (2017-2023)

Viti	Sipërfaqja (m²)	Kapaciteti (ton/24 orë)	Përdorimi (ditë/vit)
2023	680	182	102
Rritje/ulje (%)	/	/	/
2022	680	186.2	120
Rritje/ulje (%)	0	-2	0
2021	680	182	120
Rritje/ulje (%)	50%	158%	0%
2020	454	70.5	120
Rritje/ulje (%)	1%	5%	
2019	448	67	/
Rritje/ulje (%)	6%	12%	/
2018	424	60	
Rritje/ulje (%)	92%	/	/
2017	221	/	/

Figura më poshtë ilustron kapacitetet e përpunimit (24 orë) të shok tuneleve për ngrirje te thelle nga viti 2018 deri në 2023. Kapaciteti u rrit në mënyrë të qëndrueshme nga 60 ton në 2018 në një kulm prej 186.2 ton në 2022, duke mbetur i qëndrueshëm në 182 ton në 2021 dhe 2023.

Figura 7: Kapacitetet vjetore të përpunimit të tuneleve për ngrirje te thelle (2018-2023) (t/24 orë)

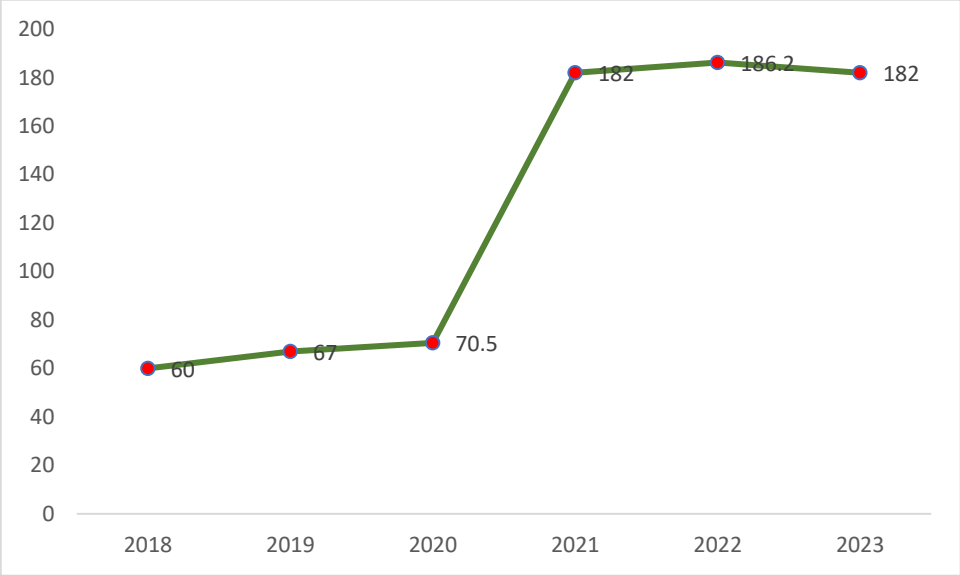

4.4.3 Depo ftohëse për produktet e ngrira

Sipërfaqja e dhomave ftohëse është 8,926m² – njëjtë sikur ne 2022

Edhe në kapacitetet ftohëse/ngrirëse nuk ka fare ndryshime, nëse merret parasysh se vetëm 60% e dhomave ngrirëse mund të shfrytëzohen funksionalisht, atëherë del se ka diku rreth 5,400 metra kub hapësirë për dhomat e ngrirjes. Nuk ka rritje të kapacitetit të ruajtjes në këto dhoma ftohjeje. Sipërfaqja e përgjithshme me magazinim/ruajte të produkteve të ngrira në vitin 2023 ishte 8,926 m^2 , që është e barabartë me vitin 2022. Sipas të dhënave, 163 m^2 janë pasive, që do të thotë se 2 aktorë janë larguar nga sektori, ose shprehin kapacitetet hapësinore prej 600 m3. Domethënë, sa i përket dhomave të ftohjes, kapacitetet nuk po shfrytëzohen.

Tabela 7: Kapacitetet vjetore të përpunimit të ngrirësve ftohës (-20°C)

Viti	Sipërfaqja m²	Kapaciteti ton/24 orë	Kapaciteti i shfrytëzuar ditë/vit
2023	8,926	3055	225
Rritje/ulje (%)	/	(0.01)	(0.13)
2022	8,926	3088	260
Rritje/ulje (%)	12.4	24.9	8.33
2021	8,926	3055	225
Rritje/ulje (%)	42%	182%	-25%
2020	6301	1084	300
Rritje/ulje (%)	2%	38%	54%
2019	6158	788	195
Rritje/ulje (%)	62%	/	/
2018	3813	/	/
Rritje/ulje (%)	32%	/	/
2017	2898	/	/

Figura më poshtë ilustron sipërfaqen vjetore (m³) të ngrirësve ftohës që funksionojnë në -20°C nga 2017 deri në 2023. Ajo tregon një rritje të qëndrueshme të kapacitetit të ngrirësve gjatë viteve, duke arritur në 8,926 m³ në 2022 dhe duke ruajtur të njëjtin nivel në 2023.

Figura 8: Kapacitetet përpunuese - Vëllimi i ngrirësit ftohës (m³) në -20°C (2017-2023)

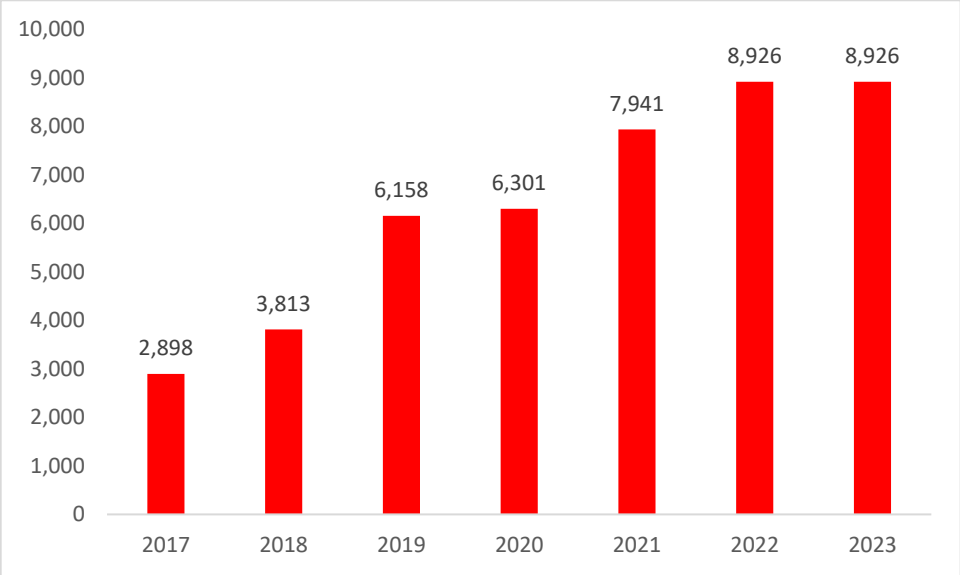

4.4. 4 Objektet e përpunimit

Objekti i përpunimit është hapësira ku kompanitë marrin produktet, përgatisin produktet për tharje dhe përpunim dhe në fund bejne paketimin e produkteve para eksportit. Përveç zotërimit të një tharëseje, të kesh një objekt/hapësirë për përpunim është çelësi për të pasur cilësi të lartë të produktit. Vitet e fundit kompanitë kanë investuar mjaft në objektet e përpunimit, së pari për të lehtësuar procesin e përpunimit dhe së dyti për të siguruar cilësi të lartë të produktit. Nga totali i kompanive të intervistuara 41, 35 të intervistuar raportuan se kanë objekte përpunimi, 6 prej tyre kanë deklaruar se kanë objekte përpunimi, se nuk i kanë përdorur vitin e kaluar. Kompanitë, në vitin 2023, kanë një sipërfaqe shtesë prej 80 m^2, një rritje prej 0,50% krahasuar me vitin 2022. Për sa i përket përdorimit mesatar (ditë), objektet janë shfrytëzuar 182 ditë gjatë vitit 2023, ose -14,55 % krahasuar me vitin 2022. Edhe gjatë vitit 2023 përdorimi mesatar (ditë), objektet janë shfrytëzuar 213 ditë gjatë vitit 2022 ose -5,33 % më pak se një vit më parë.

Ka një rënie të përdorimit të objekteve përpunuese për shkak se 6 anketues kanë deklaruar se kanë ndërprerë aktivitetin vitin e kaluar, edhe pse kanë deklaruar se shpresojnë të kthehen në sektor.

Tabela 8: Objektet e përpunimit (2017-2023)

Viti	Sipërfaqja (m²)	Kapaciteti (ton/24 orë)	Kapaciteti i shfrytëzuar (ditë/vit)
2023	15,766	423	182
Rritje/ulje (%)	-0,51	-5,27	-14.55
2022	15,686	446	213
Rritje/ulje (%)	6.66	-24,79	-5,33
2021	14,706	593	225
Rritje/ulje (%)	2	0,65	-0,11
2020	14,392	359	253
Rritje/ulje (%)	2.46	25.09	83,33
2019	14,047	287	138
Rritje/ulje (%)	74	/	/
2018	8,090	/	/
Rritje/ulje (%)	30	/	/
2017	6,212	/	/

Siç tregon figura më poshtë, kapacitetet përpunuese kanë pësuar një rritje të vazhdueshme në sipërfaqe (m²), nga 2017 në 2023, me rritje të konsiderueshme të vërejtur midis 2018 dhe 2019 dhe zgjerim gradual të vazhdueshëm deri në vitin 2023. Sipërfaqja u zgjerua nga 6,212 m² në 2017 në 15,766 m² në 2023.

Figura 9: Kapacitetet përpunuese (Sipërfaqja m²) - 2017-2023

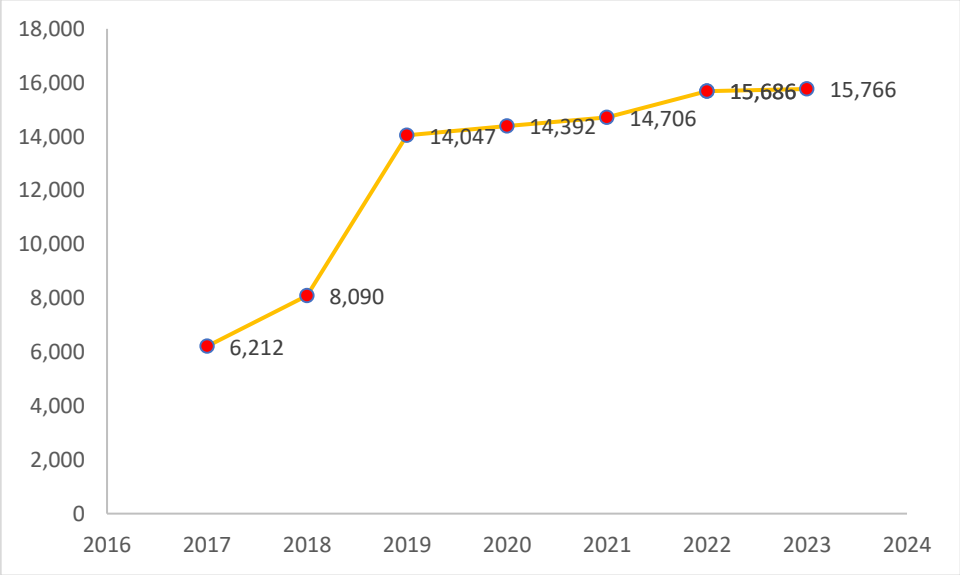

4.4.5 - Makinat përpunuese

Intervista sivjet vazhdoi sikurse edhe vitet tjera nga kompanitë u kërkua të prezantojnë kapacitetet vetëm të makinerive përpunuese dhe jo të pajisjeve dhe makinerive për prodhim primar sepse janë shumë dhe kryesisht përdoren për aktivitete bazë bujqësore. Sektori zhvillohet përmes investimeve në makineri përpunimi dhe linja përpunimi për rritjen e vlerës

së produkteve. Makineritë që posedon kompania janë të shumëllojshme, duke filluar me makinat prerëse me vlerë rreth 500 - 700 € deri te linjat e avancuara të përpunimit me vlerë 150,000 €. Të intervistuarit në bazë të posedimit të makinerive përpunuese grupohen si më poshtë:

1. Kompanitë pa makineri përpunuese – 11 nga 41 kompanitë e intervistuara nuk posedojnë asnjë makineri përpunuese. Këto kompani janë kryesisht kompani të angazhuara në kultivimin e BMA-ve që janë ose kompani më të vogla që kanë filluar së fundi me kultivim ose ato që janë të specializuara vetëm në kultivimin e BMA.
2. Kompanitë me makineri bazë të përpunimit – 5 nga 41 kompani të intervistuara kryesisht në qendra grumbullimi në shkallë të vogël kanë makina për përpunimin bazë – makina prerëse për prerjen e kërpudhave dhe mollëve të egra.
3. Kompanitë me linja përpunimi – 27 nga 41 kompanitë e intervistuara zotërojnë disa makineri përpunimi duke përfshirë makina prerëse p.sh., për kërpudha dhe mollë të egra, si dhe makina për pastrim (fryrëse ajri dhe rripa kontrolli) dhe fruta të egra p.sh., boronica, luleshtrydhe, mjedra dhe kokrrat e dëllinjës.
4. Kompanitë me linja përpunimi – 7 nga 41 kompani të intervistuara. Produkte që kanë si dalje gjethet bimore në disa fraksione, një linjë laser për pastrimin e produkteve të ngrira etj.

Këto grupe përfaqësojnë gjithashtu mënyrat se si janë zhvilluar kompanitë brenda sektorit; ata fillojnë pa makineri dhe gjersa rriten në prodhim, investojnë më shumë në makineri për t'i shtuar vlerën produkteve. Kompanitë që kanë “ndërprerë” aktivitetin e tyre, zakonisht kishin disa pajisje bazë: si prerëse mollësh dhe kërpudhash.

4.5 Grumbullimi i PPJD-ve dhe shitjet

2,621 ton PPJD janë grumbulluar

Në vitin 2023, sasia e grumbulluar e PPJD ishte më e ulët në krahasim me vitin 2022, me të paktën 800 tonë. Sipas analizës, kjo rënie ka disa arsye:

a) Gjatë vitit 2023 nuk ka pasur vjelje masive të kërpudhave p.sh. boletus, siç ka ndodhur në vitin 2022. Sipas të dhënave, për vitin 2022 ka dominuar sasia e grumbulluar e PPJD, kërpudhave – boletus për shkak të kushteve të përshtatshme klimatike, e njëjta situatë ishte edhe në vitin 2021 për sa i përket grumbullimit të kërpudhave, që do të thotë dy vite me rradhë. Në tabelën e mëposhtme janë paraqitur llojet e PPJD të gjitha ato që janë mbledhur gjatë vitit 2023.

b) Po kështu, numri i grumbulluar i boronicave të egra ka një reduktim 6-7 herë në vitin 2023 krahasuar me vitin 2022 ose i shprehur në vlera numerike prej 131,5 tonë në vitin 2023 dhe 835 tonë në vitin 2022. Në vitin 2023 ka pasur një grumbullim të madhe të kërpudhave chantarel, një sasi prej mbi 800 tonësh.

c) Duhet përmendur, megjithatë, edhe faktorët klimatikë, muajt korrik dhe gusht ishin muajt me temperatura jashtëzakonisht të larta që ndikuan drejtpërdrejt në uljen e rendimentit.

d) Shpërndarja e të rinjve drejt zonave urbane dhe emigrimi drejt vendeve të BE-së.

Numri i specieve ka qenë jashtëzakonisht i lartë, në PPJD në vitin 2023 - 34 lloje PPJD janë mbledhur në vëllimet e përmendura më sipër, ndërsa në vitin 2022 janë grumbulluar 17 lloje të PPJD. Raporti në vitet midis specieve PPJD për 2023:2022 është 34:17. Tabela e mëposhtme do të prezantojë PPJD-të që janë mbledhur dhe shitur në detaje gjatë vitit 2023: emërtimi, emri në anglisht, pjesa e përdorur e të korrave, sasia dhe shuma në €.

Tabela 9: Sasia e grumbulluar dhe shitjet e specieve PPJD në 2023

Nr.	Lloji i produkteve	Emri anglisht	Sasia (ton)	Shuma (EUR0)
1	Cantharellus cibarius	Dhelperusha (i freskët/i ngrirë)	788,53	5,125,534
2	Juniperus communis	Dëllinja e zakonshme	728,58	2,914,304
3	Boletus edulis	Boletus (i freskët/i ngrirë)	358,74	2,508,393
4	Rubus fruticose	Manaferrë e egër (e ngrirë)	192.18	949,824
5	Boletus edulis	Boletus i tharë	28.72	861,648
6	Primula veris	Aguliqe	27.61	728,068
7	Fragaria vesca	Luleshtrydhe e egër e ngrirë	33.06	495,863
8	Vaccinium myrtillus	Boronica e egër e ngrirë	131,76	329,401
9	Tilia argentea	Bliri e argjendtë	14.55	218,220
10	Rosa canina	Kaqa	114,32	171,483
11	Tilia cordata	Bliri kuq	9.46	141,870
12	Allium ursinum	Hudhra e egër	12.40	112,328
13	Rosa canina	Kaqa thare	27.50	109,984
14	Rubus ideaus	Manaferrë e egër	27.59	107,625
15	Sambucus nigra	Shtogu	12.54	95,770
16	Rosa Canina	Kaqa	20.97	94,379
17	Vaccinium myrtillus	Boronica e egër e tharë	2.30	69,000
18	Urtica Dioica	Hithra e zakonshme - e tharë	3.28	62,692
19	Altheae officinalis	Mëllages së bardhë	8.11	48,684
20	Tuber magnatum	Tartufi dimëror (i freskët)	0.04	43,200
21	Cornus mass	Thana	20.00	40,000
22	Artemisia absinthium	Pelini i zakonshëm	6.00	36,024
23	Tuber borchii	Tartufi i bardhë (i freskët)	0.04	35,240
24	Achillea Millefolium	Bari mijëfletësh	6.06	27,270
25	Malus sylvestris	Mollë e eger	11.50	24,725
26	Epilobium angustifolium	Epilobiumi	7.38	24,354
27	Trifolium pratense	Tërfili i kuq	2.02	24,192
28	Crataegus monogyna	Murriz i zakonshëm	2.88	23,000
29	Taraxum officinalis	Luleradhiqe	1.69	16,940
30	Hypericum perforatum	Kantarioni i Shën Gjonit	3.00	15,000
31	Sambucus nigra	Shtogu	1.50	15,000
32	Betulla pendula	Mështeknë e argjendtë	2.45	10,464
33	Prunus avium	Qershia e egër, ëmbël	5.00	10,000
34	Papaver somniferum	Lulëkuqe	0.52	9,360
35	Carlina acaulis	Gjembak argjendi	0.35	7,000
36	Coryllus avellana	Lajthia e zakonshme	2.32	6,496

37	Hedera spirale	Dredhkë e zakonshme	1.62	6,480
38	Viola odorata	Vjollca e ëmbël	0.12	6,325
39	Thymus serpillum	Trumzë	1.00	5,200
40	Morchella Conica	Morele të zeza (të freskëta)	0.25	5,080
41	Prunus spinosa	Kulumri	1.10	4,400
42	Plantago major	Delli gjethegjerë	0.60	4,200
43	Plantago lanceolata	Delli gjethegjate	0,59	4,130
44	Chantherillus cibarius	Dhelperusha e tharë	0.30	3,000
45	Morchella Conica	Morele të zeza (të ngrira)	0.13	2,685
46	Bellis perennis	Luleshqerra	0.11	2,640
47	Helianthus annuus	Luledielli i zakonshëm	0.10	2,100
48	Alcea rosea nigra	Mellaga zeze	0.10	1,632
49	Arum maculatum	Këlkeza e njollosur	0.02	259
Gjithsejt			**2,621**	**15,561,466**

Numri i specieve PPJD ka ndryshuar me kalimin e viteve. Në vitin 2023 kishte 34 lloje, në vitin 2022 – 17 lloje, në vitin 2021 – 28 lloje dhe në vitin 2020 29 lloje. Por numri i specieve që grumbullohen varet drejtpërdrejt nga speciet që praktikisht janë kontraktuar nga eksportuesit kosovarë, në fillim të vitit nga blerësit perëndimorë (SHBA, Kanada dhe BE). Kompanitë importuese për PPJD kryesisht kontrakton qendrat grumbulluese, për PPJD dhe bimëve mjekësore aromatike. Gjatë vitit 2023, numri i specieve është më shumë për 14 lloje krahasuar me vitin 2022. Çmimet e PPJD varen kryesisht nga oferta dhe kërkesa. Gjatë intervistës me kompanitë e eksportit kryesisht të PPJD&BMA, produktet që do të blihen nga blerësit janë kontraktuar në mënyrë tentative.

Grumbullimi i PPJD në mënyrë alternative është rritur/ulur me kalimin e viteve, ka një kurbë zig-zag, shikoni tabelën e mëposhtme, vitet 2018, 2021 dhe 2023 tregojnë një rënie.

Arsyet kryesore për këtë janë:

1. Ulje e disponueshmërisë së kërpudhave (vet-mbirje) në natyrë gjatë vitit 2023;
2. njerëzit në zonat rurale shpenzuan shumë më pak kohë për mbledhjen e PPJD se sa më parë për shkak të pranisë së madhe të kërpudhave Boletus.
3. Me e rëndësishmja kushtet klimatike shumë më të këqija për PPJD gjatë vitit 2023 (boronica të egra, kërpudha, trëndafila, lopata, etj.).
4. Sasia e PPJD 2023 ka rënë në 29% krahasuar me 2022.

Për më shumë informacion hidhini një sy tabelës më poshtë

Tabela 10: Koleksioni Vjetor i PPJD (2017-2023) në Ton

viti	PPJD (t)	Rritje/ulje (%)
2017	2357	/
2018	2088	-11
2019	2189	5
2020	3074	40
2021	2,366	-23
2022	3666	55
2023	2621	-29

4.6 Kontraktimi ne sektorin e PPJD dhe BMA

Gjatë vitit 2023 janë raportuar gjithsej 5,334 kontrata ose asnjë kontratë, duke përfshirë 199 kontrata me qendrat grumbulluese, 3,145 kontrata me fermerë dhe grumbullues dhe 2,048 marrëveshje verbale. Nëse merren parasysh vetëm fermerët, ishin 5,334 familje (sepse kontrata është lidhur me një familjar); shumëzuar me 4 anëtarë mesatarisht – në grumbullimin e PPJD-ve në vitin 2023 jane përfshirë mbi 21,336 persona. Në total ka një rënie të kontraktimit; produkti i kontraktuar me qendrave grumbulluese u ul për -7,84%; kontraktimi i fermerëve dhe kultivuesve të BMA është ulur për -2,42%, ndërsa kontraktimi i fermerëve dhe mbledhësve të BMAt pa asnjë kontratë është ulur për -3,53%. Megjithatë, kjo tregon se ky sektor çdo ditë e më shumë po bën lëvizje drejt prodhimit të kontraktuar që do ta stimulojë këtë sektor të zhvillohet edhe më shumë, në të ardhmen përmendi ikjen masive të qytetarëve nga zonat rurale, veçanërisht nga fshatrat kodrinore malore, ku zhvillohet edhe ky aktivitet, kryesisht qytetarët lëvizin drejt qendrave urbane, por së fundmi edhe emigrimin në vendet e Bashkimit Evropian.

Tabela 11: Prodhimi i kontraktuar i PPJD dhe BMA (2018-2023)

Lloji i kontratës	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**		**2022**		**2023**	
	Nr. i Kontr.	Nr. i Kontr.	Nr. i Kontr.	Incr./Dcr. (%)	Nr. i Kontr.	Incr./Dcr. (%)	Nr. i Kontr.	Incr./Dcr. (%)	Nr. i Kontr.
CC-të	235	133	209	-4,78	199	-23.12	153	-7,84	141
BMA Fermerë, mbledhës të egër me kontrata	1077	1624	1894	31.2	2485	29.7	3223	-2,42	3,145
BMA Fermerë, mbledhës të egër pa kontrata	1584	2773	1985	-1,81	1949	7	2123	-3,53	2048
Gjithsej	**2896**	**4530**	**4088**		**4633**		**5499**		**5,334**

4.7 Kultivimi i BMA-ve dhe shitjet

200 Ha janë kultivuar me BMA dhe janë prodhuar 118 ton

Bimët mjekësore dhe aromatike (BMA) jane kultivuar në mbi 200 ha duke prodhuar gjithsej 118 tonë. Ka pasur një rënie të madhe në 2023 krahasuar me 2022 për sa i përket sasisë dhe sipërfaqes. Si përfundim 50% më pak ha dhe rendiment për 5 herë më pak. Kjo e dhënë është konfirmuar nga 4 eksportues dhe po ashtu është konfirmuar edhe nga MBPZHR në bazë të të dhënave të pagesave direkte, edhe të dhënat e MBPZHR se janë më pak BMA. Konsideroni se prodhimi i kamomilit është një teknologji e mekanizuar dhe përafërsisht 49% e prodhimit të përgjithshëm të BMA përfaqësohet nga kamomili. BMA-të, të cilat zakonisht vilen/korren me mekanizim, përfaqësojnë 79% të BMA-ve e sasise totale te BMAve. Ndër këto BMA janë kamomili, melisa, mente, rigon dhe sherebelë. Kosova mendohet të jetë shumë më konkurruese me BMA si kalendula, cian dhe mellaga e zeze për të cilat teknologjitë nuk kanë nevojë për mekanizim për kultivim, veçanërisht për vjelje, bazuar në të dhënat që duket se ky opinion nuk qëndron, një nga arsyet që është një emigrim i madh i popullsisë drejt BE-së. Sigurisht që këtë vit dhe vitet në vijim ky fenomen dhe pasojat e tij do të jenë shumë të prekshme në këtë sektor. Në lidhje me BMA-të ka tendenca të mëdha negative; ka më pak (ha) nën kultivim (më pak për 200 ha krahasuar me vitin 2022) dhe një numër më i vogël fermerësh, me rendiment mesatar të ulët ose mesatar bazuar në intervista. Ka një rënie të madhe në sipërfaqen e mbjellë me BMA, po ashtu ka një rënie të madhe të rendimentit prej 560 tonësh në sipërfaqen totale për vitin 2023 krahasuar me të dhënat e vitit 2022. Kjo rënie vjen për shkak se ka një numër të kufizuar fermerësh në BMA që janë komerciale dhe kanë fituar përvojë në kultivimin e BMA.

Në bazë të të dhënave të konfirmuara nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë janë vetëm 85 përfitues, të cilët posedojnë 120.86 ha të mbjella me BMA.

Në tabelën e mëposhtme janë paraqitur bimët mjekësore dhe aromatike (BMA) që janë eksportuar në vitin 2023. Kjo përfshin informacion të detajuar për pjesën specifike për çdo specie bimore, sasinë e eksportuar dhe vlerën e saj përkatëse (shuma në euro). Të dhënat ofrojnë njohuri mbi shkallën e kultivimit dhe eksportit për këto bimë të vlefshme, duke theksuar rëndësinë e BMA-ve në sektorin e eksportit bujqësor.

Tabela 12: Eksportet e bimëve mjekësore dhe aromatike (BMA) – 2023

Nr.	Lloji i produkteve	Emri shqip	Sasia (kg)	Shuma (EURO)
1	Matricaria kamomilla	Kamomili	58,21	260,742
2	Malva sylvestris	Mellaga e zeze	8.21	229,768
3	Mentha piperita	Nenexhiku	16.12	118,840
4	Salvia officinalis	Sherebelë e zakonshme	13.50	67.500
5	Centaurea Cyanus	Ciani i verdhë	0,99	54296
6	Calendula officinalis	Kalendula	2.87	45,019
7	Centaurea cyanus	Ciani – kaltert	1.81	28880
8	Melissa officinalis	Melisa	2.16	15,106
9	Mentha spicata	Nenexhiku	2.06	14,406
10	Origanum heracleoticum	Rigoni	2.00	10,020
11	Lavandula angustifolia	Lavanda	1.26	8848

12	Malva Sylvestris	Mellaga e zeze	0.27	5424
13	Levisticum officinalis	Levistikumi e	0.73	5075
14	Centaurea cyanus	Ciani i kuq	0.07	3850
15	Origanum vulgare	Rigon i kuq	0.30	1500
16	Urtica Dioica	Hithra e zakonshme	0.30	1500
17	Të tjera		7.83	63,006
Gjithsejt			**118,68**	**933,779**

Figura më poshtë tregon tendencat e luhatshme të kultivimit në kultivimin e Bimëve Mjekësore dhe Aromatike (BMA) gjatë shtatë viteve. Duke filluar nga 259 hektarë në vitin 2017, sipërfaqja e kultivuar pati një rritje të qëndrueshme, duke arritur kulmin në 570 hektarë në vitin 2020. Megjithatë, vitet në vijim tregojnë një rënie, ku sipërfaqja e kultivuar u zvogëlua në 402 hektarë në vitin 2021, duke ruajtur një nivel të ngjashëm në vitin 2022, dhe rënie e mëtejshme në 200 hektarë në vitin 2023. Kjo e dhënë tregon një variacion të konsiderueshëm në kultivimin e BMA, duke nxjerrë në pah natyrën dinamike të praktikave bujqësore dhe faktorët e jashtëm që ndikojnë në këtë sektor.

Figura 10: Sipërfaqja e Kultivimit BMA (ha) për vitet 2017 – 2023

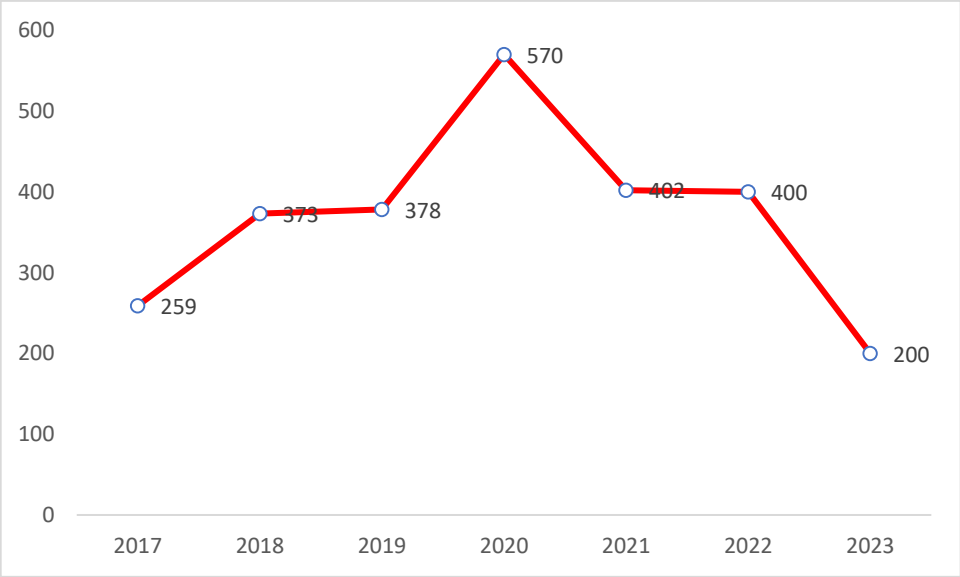

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), me rastin e shpalljes së Programit për pagesa direkte, i kushton vëmendje të veçantë që çdo lloj BMA të jetë në programin e pagesave direkte. Nëse një lloj i caktuar BMA nuk gjendet në këtë listë për vitin e caktuar, atëherë fermeri BMA-se, edhe pse ka mbjellë kulturën specifike BMA-se dhe plotëson kriteret për të qenë përfitues i pagesave direkte, nuk mund të jetë përfitues nëse lloji BMA nuk gjendet në listën e BMA-ve që mbështeten nga Programi i Pagesave Direkte.

Sa herë që MBPZHR vendos të formojë një grup pune për përgatitjen e Programit për pagesat direkte (PPD) për një vit të caktuar, fton një përfaqësues të shoqatës ORGANIKA si pjesë e grupit të punës dhe konsultohet me aktorët kryesorë të këtij sektori, merr informacion nga anëtarët e grupit të punës se cilat lloje te BMA do të kultivohen në vitin e caktuar, nëse kanë blerës të kontraktuar. Kompanitë që eksportojnë BMA, në fillim të vitit, zakonisht kontraktohen nga blerësit e tyre jashtë vendit, në të kundërt, nuk prodhojnë ose grumbullojne BMA që nuk është në list. Argument për këtë është se gjatë vitit në Programin

e Pagesave Direkte (PPD) 2024 janë përcaktuar katër lloje BMA-ve, të cilat nuk ishin në PPD 2023. Për më shumë, shihni tabelat e mëposhtme për listën e BMA-ve që janë mbështetur në PPD 2023 dhe janë futur gjithashtu për PPD 2024.

Në bazë të intervistës, kultivuesit e BMA-ve pretendojnë se do të kultivojnë të njëjtën lloj te BMA-ve si në vitin 2023 dhe në sipërfaqe, pra sipas një llogaritjeje afërsisht diku rreth 200 ha. Sa i përket rendimentit, kultivuesit BMA-ve pretendojnë se do të aplikojnë teknologji të reja dhe rendimenti do të jetë 200 tonë. Megjithatë, kultivuesit e BMA-ve duhet të kenë parasysh se faktorët klimatikë kanë një ndikim të madh negativ në rendiment.

Tabela 13: Llojet kryesore BMA-ve të Kultivuara në Kosovë të Subvencionuara nga Programi i Pagesave Direkte 2023

Nr	Emri latin	Emri shqip	Pjesa e shfrytezueshme
1	Matricaria chamomile	Kamomili	Herba
2	Urtica dioica	Hithi zakonshem	Herba
3	Origanum vulgare	Rigoni zakonshem	Herba
4	Menta piperita	Peppermint	Herba
5	Menta spicata	Spearmint	Herba
7	Salvia officinalis	Sage	Herba
8	Melissa officinalis	Lemon balm	Herba
9	Althea officinalis L.	Mellaga bardhe	Rrenjet/Gjethet
10	Lavandula angustifolia	Lavenda	Lulet
11	Malva sylvestris	Mullaga zeze	Lulet
12	Centaurea cyanus blue	Ciani kalter	Lulet
13	Centaurea cyanus pink	Ciani violet	Lulet
14	Centaurea cyanus red	Ciani kuq	Lulet
15	Centaurea cyanus white	Ciani bardhe	Lulet
16	Calendula officinalis	Kalendula	Lulet
17	Ocimum basilicum	Bazilikumi	Herba
18	Primula veris L	Aguliqja	Lulet
19	Rosmarinus officinalis	Rozemarine	Herba
20	Levisticum officinale	Levistrik mjekësor	Herba
21	Rosa canina	Kaqa	Lulet
22	Taraxacum officinale	Luleshurdha	Rrenjet/Gjethet
23	Foeniculum vulgare	Maraja	Fara
24	Pimpinella Anisum	Anasoni	Fara

Tabela 14: Llojet e BMA-ve të shtuara Programi i Pagesave Direkte 2024

Nr.	Emri latin	Emri shqip	Pjesa bimes qe shfryt.
1	Achillea millefolium	Bar Pezmi	Herba
2	Thymus vulgaris	Timusi	Gjethet
3	Hypericum Perforatum	Lulebalsami	Herba
4	Sambucus nigra	Shtogu	Lulet

Siç mund të shihet nga tabela dhe figura e mësipërme, tendenca negative e tkurrjes së kultivimit të BMA-ve është një rënie e shpejtë. Ka disa arsye: ulet rentabiliteti, qendrat e grumbullimit blejnë PPJD&BMA me çmime të lira në krahasim me çmimet që i shesin dhe më pas lëvizja e të rinjve drejt vendeve perëndimore. Në bashkëbisedimin me të intervistuarit, vihet re se rendimenti nuk është shumë i kënaqshëm në BMA, prandaj është ende e nevojshme të vazhdohet me futjen e BMA të reja dhe teknologjive të reja.

Llojet BMA-ve më shumë se 98% e volumit te tyre eksportohen edhe ate eksportohen kryesisht nga një eksportues, i ndjekur nga 3 eksportues që eksportojnë më pak, por mund të konkludojmë se tani kemi një profil të qartë për secilin eksportues se çfarë eksportojnë: PPJD ose BMA. Të dhënat nga AZHB duhet të merren parasysh si reale (120 ha me BMA) sepse kriteri për të qenë përfitues i pagesave direkte për sipërfaqen janë të gjithë kultivuesit e BMA-ve: që kanë sipërfaqe më shumë se 0.10 ha dhe që kanë parcela toke të mbjellë me BMA me më shumë se 0.05ha. Kështu, bazuar në përvojën time të gjatë në terren dhe aktivitetet në BMA, të gjithë kultivuesit në MAP janë përfshirë në këtë skemë të mbështetjes financiare, sepse kriteret janë thjeshtuar sa më shumë, për të përfshirë sa më shumë fermerë në skemat fitimprurëse.

4.8 Frutat manore te kultivuara të menaxhuara nga aktorët e zinxhirit të vlerës së PPJD dhe BMA.

Siç është shpjeguar tashmë në seksionin e metodologjisë, të dhënat e mbledhura për Frutat manore te kultivuara janë pjesë e këtij raporti vetëm se, disa kompani PPJD & BMA përdorin të njëjtat kapacitete përpunuese dhe burime njerëzore për kultivimin, përpunimin dhe tregtimin e Frutat manore. Nga 41 të intervistuarit, 12 prej tyre janë në një nivel të caktuar shumë të përfshirë në zinxhirët e vlerës së kultivimit, përpunimit dhe tregtimit të frutave manore (dredheza, mjedër, boronica dhe kaqa).

Sipërfaqja e përgjithshme e frutave manore të kultivuara gjatë vitit 2023, e menaxhuar përmes zinxhirit të vlerës së PPJDP& BMA është 260 ha me një prodhim prej 953 tonë; totali i eksporteve të frutave manore ishte 2.34 milion €. Krahasuar me vitin 2022, sipërfaqja totale e frutave manore të kultivuara të menaxhuara përmes zinxhirit të vlerës së PPJD& BMA është 524 ha me një prodhim prej 2,266.4 ton; totali i eksporteve të frutave manore ishte 7.74 milion €. Krahasuar me vitin 2021 sipërfaqja totale e frutave manore të kultivuara të menaxhuara përmes zinxhirit të vlerës së PPJD&BMA është 526 ha me një prodhim prej 1,389.4 tonë; eksportet totale të Frutave manore ishin € 6.12 milion.

Të dhënat statistikore në lidhje me rendimentin për vitin 2023 për mjedrat janë marrë nga tre burime të dhënash: AZHB, AUVK dhe qendrat e grumbullimit përmes intervistave. Të dhënat nga burime të ndryshme kanë qenë shumë afër (953 ton – rendimenti vjetor), ndërsa sipërfaqja e kultivuar për mjedër është marrë në këtë raport vetëm nga AZHB, 260 ha me rendiment mesatar 3.667 kg/ha. Ky rendiment është konfirmuar nga vetë qendrat grumbulluese dhe eksportuese. Në vitin 2023, rendimenti ishte i ulët për shkak të kushteve ekstreme klimatike gjatë periudhës korrik - gusht. Temperaturat e larta në këtë periudhë prej 35 ditësh janë mbi 30 gradë Celsius, në vazhdimësi.

Duke qenë se disa qendra të mëdha grumbullimi të PPJD janë përfshirë në këtë studim këtë vit dhe po funksionojnë mirë në sektorin e mjedrës, rezultatet janë domethënëse në uljen e sipërfaqes së mjedrës së kultivuar nga fermerët, sasisë së prodhuar dhe të ardhurave, më pak sipërfaqe, me një ndryshim shumë i madh në sipërfaqe midis dy viteve krahasuese. Të ardhurat ndikohen nga çmimi global i mjedrës; Çmimi i këtij viti ishte mesatarisht 2.5 € për kg mjedër të eksportuar krahasuar me të hyrat e ndikuar nga çmimi global i mjedrës për vitin 2022 që të paktën ishte 4.5 € për kg mjedër të eksportuar krahasuar me çmimin e vitit 2021 që ishte 3 € për kg. Po kështu, për frutat e buta, mbështetja financiare nga pagesat direkte është funksionale: 450 €/ha për boronicat dhe dredhëzat, ndërsa për mjedrat pagesat direkte bëhen për kg fruta të mjedrës që dorëzohen në qendrën grumbulluese në bazë të dokumentacionit të sasisë së dorëzuar. Fermerët e frutave manore duhet të kenë 0.10 ha sipërfaqe të mbjellë me pemën e specifikuar, ndërsa fermerët duhet të dorëzojnë së paku 500 kg mjedër, që të jenë përfitues të pagesave direkte si dhe dokumentin se shuma e dorëzuar është paguar përmes transaksioneve bankare. Në bazë të të dhënave të MBPZHR-së janë përfitues 392 fermerë me 243.11 ha ose 937 T. Janë 44 fermerë përfitues të boronicës me një sipërfaqe totale prej 107.63 ha, bazuar në të dhënat e AZHB.

Frutat manore nuk jane pjesë e këtij raporti dhe nuk jane analizuar të ardhura e tyre. Vetëm nëse kompanitë që janë përfshirë edhe në PPJD&BMA, kanë përpunuar dhe tregtuar boronica e kultivuar, është llogaritur vetëm angazhimi i fuqisë punëtore. Në këtë rast, në raportin për PPJD&BMA 2023 nuk janë llogaritur të ardhurat nga boronica apo mjedra. Janë 2-3 kompani kosovare që merren me grumbullimin dhe tregtimin e frutave manore, por nuk janë përfshirë në përgatitjen e këtij raporti.

Tabela 15: Eksportet e frutave manore të kultivuara në 2023

Lloji i produktit	Sasia (t)	Vlera (€)
Boronica	62	186,380
Mjedër	891	2,345,013
Gjithsej	953	2,531,392

4.9 Shitjet e PPJD dhe BMA

Treguesi më i rëndësishëm i situatës së sektorit për një vit janë shitjet e produkteve, si eksportet ashtu edhe shitjet në tregun e brendshëm. Ai gjithashtu paraqet kontributin e sektorit në bilancin e përgjithshëm tregtar të vendit dhe pjesëmarrjen në totalin e shitjeve të eksportit. Shitjet totale të sektorit PPJD dhe BMA për

Shitjet totale te PPJD dhe BMA ne 2023 kane qene €16.5

vitin 2023 ishin €16.5 milion, krahasuar me 2022 ishin 16.4 milion €, krahasuar me shitjet totale të sektorit PPJD dhe BMA për vitin 2021 ishin 14 milion €.

Për më shumë informacion, hidhini një sy tabelave më poshtë duke përfshirë eksportet e PPJD dhe BMA gjatë e të vitit 2023 në tabelat e veçanta.

Ka tre arsye kryesore për rritjen e shitjeve:

a) Çmimet globale në vitin 2023 ishin më të larta në krahasim me vitin 2022

b) Kërpudhat – chantarel kanë pasur prodhim natyral të lart, e cila nuk mbahet mend në Kosovë.

c) Në këtë studim janë intervistuar vetëm aktorët që punojnë me PPJD dhe BMA, (Anëtarët që janë të përfshirë në prodhimin organik që kanë të bëjnë me drithërat dhe perimet (kungull) nuk janë intervistuar. Së fundi, treguesi kryesor për të ardhura në nivel agregat, janë çmime shumë të larta globale në 2023 për PPJD dhe BMA.

Tabela 16: Sasia dhe vlera e eksportit PPJD & BMA 2023

Lloji i produktit	Sasia (t)	Vlera (€)
PPJD	2,621	15,561,466
BMA	119	933,779
Gjithsej	2,740	16,495,245

Gjithashtu, duke qenë se disa operatorë, 12 prej tyre, grumbullojnë dhe tregtojnë PPJD dhe BMA, ata kanë qenë aktivë kryesisht në grumbullimin e mjedrës duke pasur parasysh të dhënat, ato tregojnë të ardhurat e përgjithshme.

Tabela 17: Shitjet totale të PPJD, BMA dhe frutave të buta në 2023

Lloji i produktit	Sasia (t)	Vlera (€)
PPJD	2,621	15,561,466
BMA	119	933,779
Frutat manore	953	2,345,012,5
Gjithsej	3,693	18,840,258

Tabela 18: Shitjet totale të PPJD dhe BMA (Eksport dhe Shitje Lokale) në 2023

Lloji i tregut	Shitjet (€)	Përqindje
Eksporti	16,495,245	98
Tregu lokal	367,240	2
Gjithsej	16,862,485	100

Figura më poshtë ilustron shifrat kumulative të shitjeve (në euro) për PPJD dhe BMA gjatë shtatë viteve. Shitjet e sektorëve PPJD dhe BMA kanë ardhur në rritje të vazhdueshme, ku eksportet zënë mbi 98% të totalit të shitjeve, pothuajse kjo përqindje e eksporteve është fiksuar prej vitesh. Shitjet u rritën në mënyrë të qëndrueshme nga 6,1 milion në 2017 në 16,8 milion në 2023, duke treguar një trajektore të qëndrueshme rritjeje në treg për këto produkte bujqësore. Shitjet në 2023 u rritën me 3% krahasuar me 2022.

Figura 11: Tendencat vjetore të shitjeve të PPJD & BMA (2017 – 2023)

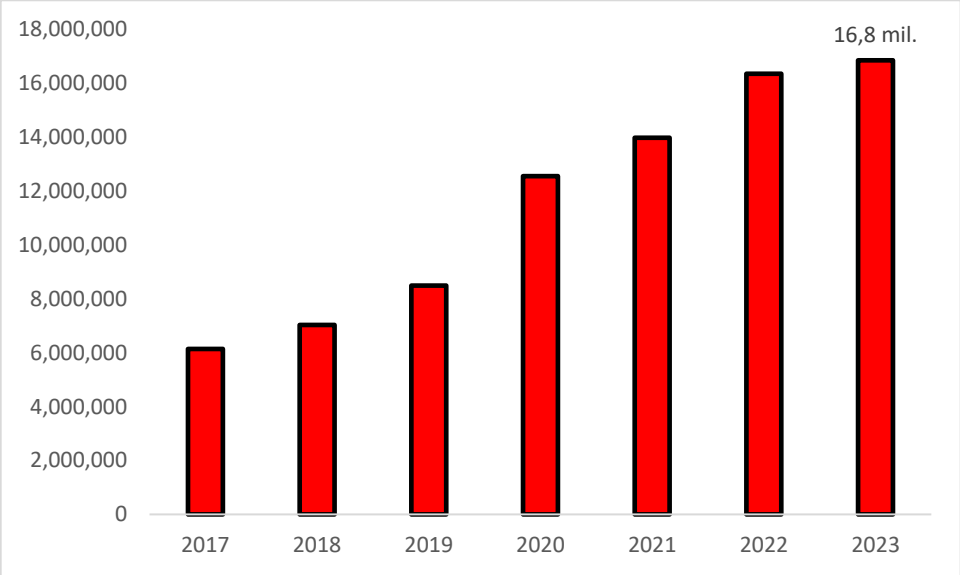

Në shitjet e eksportit, nga figura e mësipërme shihet se shitjet e kombinuara të PPJD dhe BMA janë rritur ndjeshëm ndër vite. Arsyeja kryesore për këtë është disponueshmëria e PPJD në malet e Kosovës, tradita e grumbulluesve në zonat rurale dhe lidhjet e gjata të eksportuesve me blerësit në vendet e eksportit. Në anën tjetër, kultivimi i BMA-ve është një aktivitet i ri që ka filluar t'u prezantohet fermerëve kosovarë në 10 vitet e fundit dhe është pritur mirë nga një numër i kufizuar i fermerëve komercial. Nëse shikohen shitjet për 7 vite që nga fillimi i analizës së këtij sektori, 2017, dhe deri në vitin 2023, kemi një rritje mbi 174% të të ardhurave. Në këtë rritje ka ndikuar edhe kërkesa shumë e lartë në vendet perëndimore dhe për shkak të kërkesës së lartë, rritjes së çmimeve dhe krijimit të lidhjeve të jashtëzakonshme të tregut ndërmjet kompanive të huaja dhe kompanive vendore kosovare.

Investimet e planifikuara për tre vitet e ardhshme 2024-2026, përfshirë vitin 2024, gjatë raportimit u theksua se nuk kanë plane, por 4-5 aktorët kryesorë përmendin përpunimin, por jo diçka konkrete.

Sa i përket krijimit të lidhjeve tregtare, një krahasim domethënës është se deri në vitin 2007 ka pasur një fazë fillestare të krijimit të lidhjeve tregtare kur në atë vit u krijuan 2-3 lidhje tregu në 2-3 vende.

Figura më poshtë paraqet shpërndarjen e blerësve nëpër vende të ndryshme. Vende si Bullgaria dhe Polonia kanë secili nga 2 blerës, ndërsa Gjermania kryeson me 30 blerës. Pasojnë Italia, Serbia dhe Zvicra me përkatësisht 13, 10 dhe 8 blerës. Vende të tjera si Maqedonia e Veriut, Shqipëria dhe Kroacia kanë secila nga 3 deri në 8 blerës. Për më tepër, ekziston një linjë e përfaqësuar ku regjistrohet vetëm një blerës. Kjo linjë përfshin Australinë, Bosnjën dhe Hercegovinën, Francën, Hungarinë, Kanadanë, Lituaninë, Portugalinë, Rumaninë, SHBA-në, EBA, Turqinë, Austrinë dhe Britaninë e Madhe.

Figura 12: Blerësit për shtet importues në 2023, të dhëna të marra nga AUVK

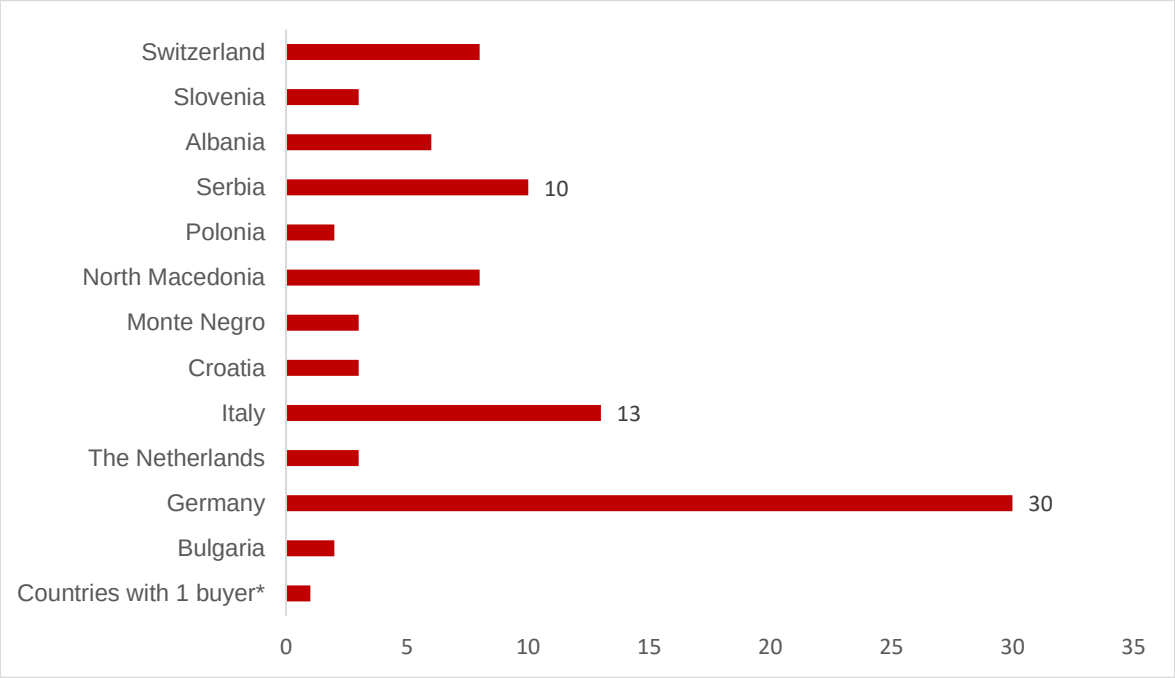

Shënim : Shtetet me 1 blerës: Australia; Bosnja dhe Hercegovina; Franca; Hungaria; Kanada; Lituania; Portugalia; Rumania; SHBA; EBA; Turqia; Austri; MB
Lista e plotë e blerësve të kategorizuar sipas llojit të produkteve është paraqitur më poshtë.

Tabela 13: Vendet importuese, llojet e produkteve dhe eksportuesit në 2023, të dhëna nga AUVK.

Nr	shtetet	Numri i blerësve	Lloji i produktit	Numri i eksportuesve
1	Australia	1	Tartufi	1
2	Bosnjë dhe Hercegovinë	1	Kaqa	1
3	Bullgaria	2	BMA, Boletusi i ngrirë	2
4	Franca	1	Morels të zeza, Dhelperusha	1
5	Gjermania	30	Dëllinjë e zakonshme, Tartufi, Boronica e freskët, Boletusi e ngrirë, Boletusi i thatë, PPJD, BMA, Boletusi i ngrirë	9
6	Holanda	3	Boletusi i thatë, Dhelperusha e thatë, Morel i zi i tharë, Dhelperusha e freskët, Boronica, dredheza te egra	3
7	Hungaria	1	Dhelperusha e fresket	1
8	Italia	13	Boletusi ngrire, Dhelprusha të freskëta, Dëllinjë e zakonshme	4
9	Kanadaja	1	Boletusi i ngrirë	1
10	Kroacia	3	Boletusi ngrir, Dhelprusha të freskëta, Kaqa	4
11	Lituania	1	Dhelprusha të freskëta	1
12	Mali i Zi	3	Boletusi i tharë, dëllinja e zakonshme, PPJD dhe BMA	1

13	Maqedonia e Veriut	8	Boletusi i thatë, dëllinja e zakonshme, bolletusi i ngrirë, boronicat e freskëta, luleshtrydhet e egra, aguliqet,	6
14	Polonia	2	Dhelprusha të freskëta	1
15	Portugalia	1	Dhelprusha të freskëta	2
16	Rumania	1	Dhelprusha të freskëta	3
17	Serbisë	10	Lepsi të freskëta, manaferrë e egër	8
18	SHBA	1	Tartufi	1
19	Shqipëria	6	PPJD dhe BMA	2
20	Sllovenia	3	Dhelprusha të freskëta, Tartufi, BMA i kultivuar	3
21	Zvicra	8	Boletusi i tharë, morelca të zeza, Lepsi të freskëta, PPJD dhe BMA	3
22	EBA	1	Boronica	1
23	Turqia	1	Kaqa	1
24	Austria	1	PPJD dhe BMA	1
25	MB	1	PPJD dhe BMA	1

Nga tabela e mësipërme, numri i vendeve, kompanive dhe produkteve që kompanitë kosovare eksportojnë është jashtëzakonisht i lartë. Kjo tregon punën e madhe që ka bërë qeveria, donatorët e jashtëm, kompanitë vendase etj.: shtetet 27; blerësit e huaj 104 dhe eksportuesit kosovarë 27. Këto të dhëna janë mbledhur nga pyetësori, si të dhëna agregate, dhe nga AUVK, si të dhëna individuale, por ato janë raportuar si agregate në raport. Tabelat tregojnë përshkrime të përgjithshme se cilat PPJD dhe BMA eksportohen në vende të caktuara, dhe bazuar në këtë, lexuesi mund të jetë i vetëdijshëm se çfarë ka industria për secilin vend.

4.10 Kodi i Eksportit Tarifa e Integruar e Kosovës version 01.01.2024

Sa i përket kodeve të eksportit, informacionin e mora nga disa eksportues vendas (disa nga eksportuesit hezituan të ndajnë informacionin me konsulentin). Lidhur me këtë informacion, konsulenti ka konsultuar edhe MBPZHR-në dhe Tarifën e Integruar të Kosovës, kështu që konsulenti konsideron se në këtë tabelë janë paraqitur kodet e këtij sektori lidhur me eksportet. Për informacion të detajuar, shikoni Aneksin 2 - Kodet e Eksportit në Tarifën e Integruar të Kosovës (Versioni 01.01.2024)

Krahas rritjes së grumbullimit, kultivimit dhe shitjes, sektori PPJD dhe BMA njihet si sektor me investime të larta në të kaluarën, por gjatë viteve 2022 dhe 2023 me rënie të ndjeshme të investimeve.

4.11 Sfidat me të cilat përballet kompanite

Të intervistuarit u pyetën edhe për sfidat kryesore me të cilat përballen në të bërit biznes në këtë sektor.

U prezantuan pesë sfida dhe të intervistuarit vlerësuan sfidën që përputhej më shumë me (5) dhe sfidën me të cilën u përballën më pak me (1).

Sfidat me të cilat përballen më shumë kompanitë dhe janë theksuar dy sfida:

- Furnizimi i pamjaftueshëm i lëndëve të para (PPJD dhe BMA), dhe me gjasë kjo vetëm do të vazhdojë, do të zgjerohet për shkak të emigrimit të madh.

- Mungesa e kapaciteteve përpunuese dhe magazinuese - kjo pyetje në bazë të intervistës do të ndahet në dy pjesë, anketuesit pohojnë se kanë plan për të investuar në linjën përpunuese, por kjo është përsëritur prej vitesh dhe nuk është ndërmarrë asnjë hap. Sa i përket kapaciteteve të ruajtjes, intervistat këtë herë nuk e përmendin si sfidë, sepse disa operatorë numërojnë disa operatorë tjere që kanë ndërprerë aktivitetin e tyre dhe depotë e tyre do të mund të merren me qira.

Pjesa tjetër e sfidave u vlerësuan shumë të ulëta ose nuk u përmendën fare: mungesa e teknologjive adekuate, vështirësitë në gjetjen e tregut dhe mungesa e marketingut të organizuar.

Kjo është në përputhje edhe me investimet e nevojshme për makineri dhe teknologji të avancuar për t'i shtuar vlerën produkteve, për të përmbushur kërkesat e blerësve dhe për të rritur eksportet, duke rritur kështu qarkullimin dhe fitimin e kompanive. Megjithatë, sfida kryesore për të gjithë aktorët në zinxhirin e vlerave të PPJD dhe BMA është emigrimi i të rinjve. Edhe në analizën e punonjësve me kohë të plotë dhe të pjesshme vërehet një zhvendosje e lehtë e moshës së punonjësve nga kategoritë e reja në drejtim të brezave të mesëm dhe moshave më të vjetra.

5. Faktorët kryesorë të suksesit

Disa faktorë kanë kontribuar në suksesin e industrisë PPJD dhe BMA. Së pari, **shitjet e përgjithshme** të PPJD dhe BMA arritën **nivelet e tyre më të larta në vitin 2023** krahasuar me vitet e mëparshme, **duke demonstruar një rritje të ndjeshme të kërkesës së tregut**. Eksportet e industrisë u shtrinë në **25 vende në mbarë botën në 104 kompani**, duke synuar tregjet në ekonomitë e zhvilluara të njohura për fuqinë e tyre të fortë blerëse. Gjithashtu, këto eksporte u realizuan nëpërmjet transaksioneve me 104 kompani me reputacion të specializuar në sektorin PPJD dhe BMA, duke siguruar një **rrjet të gjerë dhe të besueshëm shpërndarjeje**. Këtë vit u grumbulluan gjithashtu **50 lloje** brenda PPJD dhe BMA, me **34 lloje** nga **PPJD** dhe **16** nga **BMA** , që tregon një gamë të larmishme produktesh dhe një kërkesë të lartë në vendet e zhvilluara. Së fundi, çmimet për produktet PPJD dhe BMA janë **rritur**, siç dëshmohet nga të dhënat nga operatorët, **duke reflektuar kërkesën dhe vlerën e lartë të këtyre produkteve në vendet e industrializuara** .

6. Përfundim

Disa nga të gjeturat kryesore nga studimi janë paraqitur më poshtë në pikat kryesore:

- Numri i përgjithshëm i të punësuarve me orar të plotë në vitin 2023 krahasuar me vitin 2022 është ulur me 17 ose -5.40%, ndërsa numri i punëtorëve sezonalë ka rënë me 169 ose -18.01%. Kjo ka ndodhur për shkak të emigrimit pothuajse masiv të të rinjve.
- Grumbullimi i PPJD ishte shumë më i ulët këtë vit, por kjo ndikoi sepse këtë vit vjelja e kërpudhave ishte më e vogël, dhe 6 kompani “pushuan” aktivitetet;
- Nga 41 të intervistuar, 19 kompani janë të certifikuara me standardin organik. Pra, numri është ulur me 12;
- Ka një rritje të vogël në tharëse. Kjo diferencë mes viteve 2023/2022 është 1.47%. Kjo rritje erdhi sepse një kompani bleu një tharëse në 2023, por nuk kishte blerje të

tjera sepse nuk kishte skema grantesh nga asnjë donator, ky sektor duket se është ende i varur nga skema të ndryshme grantesh dhe 6 operatorë janë tërhequr nga PPJD, dhe BMA. në vitin 2023, por kanë ende si asete tharëset e tyre;

- Vëllimi i grumbullimit PPJD dhe BMA i mbledhur në vitin 2023 ishte 2,621 ton krahasuar me 2022 ishte 3,666 ton, i shprehur si 926 ton më pak ose 25%.
- Në vitin 2023, çmimet e PPJD ishin më të larta krahasuar me vitin 2022 bazuar në intervistuesit, të paktën me 30%;
- BMA-të u kultivuan në një sipërfaqe prej 200 ha; gjatë vitit 2023 ka pasur një rënie shumë të lartë se në vitin 2022 që ishte mbi 400 ha, nga të cilat 95% ishin të certifikuara organikisht. Në bazë të të dhënave zyrtare janë 85 përfitues, të cilët posedojnë 120.86 ha të mbjellë me BMA. 70% me më pak sipërfaqe në bazë të të dhënave zyrtare, bazuar në përfituesit e pagesave direkte, të cilat janë të dhëna të besueshme, edhe pse konsulenti ka marrë parasysh gjatë llogaritjeve llogaritjet e sipërfaqes së mbjellë, të cilat janë nxjerrë nga pyetësori;
- Shitjet totale të sektorit PPJD dhe BMA për vitin 2023 ishin 16.5 milion €, dhe dy PPJD kryesore kanë ndikuar shumë: kërpudhat dhe boronicat;
- Gjatë vitit 2023, ka pasur investime të kufizuara, siç shihet nga intervistat, por kjo ka ndikuar nga fakti se në Kosovë nuk ka funksionuar asnjë skemë granti për vitin 2023, është zhgënjyese edhe fakti që aktorët në këtë zinxhir vlerash varen ende nga grante;
- Emigrimi masiv i të rinjve është dëshpëruese për vendet në zhvillim, përfshirë Kosovën, kjo do të ngrejë dyshime në perspektivën e sektorit dhe gjithashtu ka ndikuar në kufizimet e investimeve;
- Ka një rritje prej 14% të produktit të kontraktuar dhe kjo tregon se ky sektor çdo ditë e më shumë po bën lëvizje drejt prodhimit të kontraktuar sesa shitjet ad hock.

7. Rekomandimet

Më poshtë janë rekomandimet e mbledhura nga studimi i paraqitur në pikat më poshtë:

- PPJD merr mbi 98% të peshës së eksportit, krahasuar me shitjet lokale të tyre; Kosova është e pasur (disponueshmëria në male) me këto produkte (PPJD), dhe më pas, mund të konkurrojë gjithmonë në tregjet e eksportit.
- MBPZHR dhe të gjithë aktorët e tjerë duhet të fuqizojnë më shumë në zhvillimin e grumbullimit dhe përpunimit të mëtejshëm të PPJD, si për rritjen e vëllimeve ashtu edhe për shtimin e vlerës së këtyre produkteve.
- Sektori PPJD dhe BMA është më i vogël se sektori i qumështit apo pemëve dhe perimeve, por është tërësisht i fokusuar në eksport dhe ekziston potencial për zgjerim të mëtejshëm, por në “Programin e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural” të MBPZHR-së nuk konsiderohet si sektor, ai u mbështet nën kapitullin "diversifikimi i fermave" dhe mbështetja ishte shumë e ulët.
- Certifikimi organik ka filluar të zhvillohet që nga viti 2017, vetëm 19 ne kete sektor jane certifikuar në vitin 2023; megjithatë, kapacitetet e operatorëve më të vegjël të

grumbulluesve/fermerëve për procesin e certifikimit organik duhet të përmirësohen më tej dhe duhet të zhvillohen mënyra të tjera të certifikimit p.sh., certifikimi në grup për të bindur blerësit se aktorët e sektorit po punojnë për përmirësimin e mëtejshëm të cilësisë së produkteve.

- Investimet në ndërtesa dhe në depo frigoriferike duhen analizuar mirë, pasi sipas operatorëve kryesorë, ka shumë ndërtesa, shock tunele, dhoma ftohjeje, tharëse që janë bosh.
- Propozimi që Qeveria të subvencionojë PPJD në bazë të shumës së dorëzuar dhe te dokumentuar dhe pagesat të bëhen përmes bankave, ngjashëm me pagesën direkte të mjedrës.
- Sipas disa qendrave të vogla grumbulluese dhe fermerëve, operatorët e mëdhenj duhet të rishikojnë çmimet, pasi çmimet e grumbullimit nuk kanë ndryshuar prej vitesh.
- Komunat duhet të ndalojnë ndarjen e pajisjeve për prodhimin primar bujqësor, si p.sh. makineritë dhe pajisjet: pllugjë, trina, freza, etj.
- MBPZHR dhe komunat duhet të subvencionojnë grumbullimet e PPJD dhe BMA-ve te kultivuara për çdo kg të dorëzuar nëse shitja kryhet me faturë të rregullt dhe dëshmi bankare, megjithatë, kompanitë mendojnë për grante dhe subvencione, gjë që konsulenti mendon se nuk është një ide e mirë.
- Ka kapacitete ftohëse në terren që nuk shfrytëzohen për kapacitet prej 500 tonësh, MBPZHR duhet t'i rishikojë këto investime nga Programi për Zhvillim Rural, duke pasur parasysh se disa operatorë kanë ndërprerë aktivitetin e tyre, por ende kanë depo për deponim – jo aktive .

8. Referencat

1. Raporti i Gjelbër, MBPZHR, 2023
2. Programi i Pagesave Direkte, MBPZHR, 2023
3. https://ORGANIKA-ks.org/en/about-us/
4. Raportet e sektorit të PPJD dhe BMA për 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 dhe 2023
5. Tarifa e Integruar e Kosovës 01.01.2024

9. Shtojcat

Shtojca 1: Pyetësi për 2023

PROMOTING PRIVATE SECTOR EMPLOYMENT

Pyetësori për analizën bazë të sektorit të PPJD-ve dhe BMA-ve të kultivuara 2023						
1. Informacione të Përgjithshme						
Kompania:						
E-mail:						
Personi kontaktues:						
Telefoni:						
Viti i themelimit të kompanisë:						
Statusi ligjor:						
2. Numri i Punonjësve 2023						
Numri total i punonjësve						
Me kohë të plotë	Gratë	Burrat	I ri 18-30	30 - 44	45-65	Minoritetet
Numri						
Sezonale	Gratë	Burrat	I ri 18-30	30 - 44	45-65	Minoritetet
Numri						
Numri specifik i punëtorëve që punojnë me mjedra.						
Me kohë të plotë	Gratë	Burrat	I ri 18-30	30 - 44	45-65	Minoritetet
Numri						
Sezonale	Gratë	Burrat	I ri 18-30	30 - 44	45-65	Minoritetet
Numri						

3. Standardet ndërkombëtare me të cilat kompania juaj është certifikuar 2023		
Standard	**Viti i certifikuar**	**Vlefshmëria e certifikatës deri në / muaj / vit**
Organike		
HAACP		
ISO 22000		
IFS		
Bio Suisse		
Të tjera		

4. Kapacitetet aktuale përpunuese – 2023			
Tharëse:	Sipërfaqja (m2)	Kapaciteti (ton/24 orë)	Kapaciteti vjetor (ditë/vit)
Shock Tuneli (-40):	Sipërfaqja (m2)	Kapaciteti (ton/24 orë)	Kapaciteti vjetor (ditë / vit)
Depo ruajtjes (-20):	Sipërfaqja (m2)	Kapaciteti (ton/24 orë)	Kapaciteti vjetor (ditë / vit)
Objekti i përpunimit:	Sipërfaqja (m2)	Kapaciteti (ton/24 orë)	Kapaciteti vjetor (ditë / vit)

Kapacitete të tjera përpunuese	
Përshkruani makinat dhe pajisjet e tjera	

5. Kapacitetet aktuale të grumbullimit për PPJD 2023		
	Llojet e PPJD-ve	Sasia (ton)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

5.1 Kontratat me mbledhësit të PPJD 2023			
Kontrata e furnizuesit			
Numri i kontratave me Qendrat grumbullues		Sasia. (ton)	
Numri i kontratave me Fermeret		Sasia. (ton)	
Numri i fermerëve pa kontrata		Sasia. (ton)	

Kontratat me tregun (për eksportuesit)				
Numri i kontratave me blerësit		Vendi		

Sasia e kontraktuar (ton)				

Kultivimi i BMA-ve dhe manave në 2023								
.	Llojet e BMA-it dhe manave	Sipërfaqja totale (Ha)	Zonat në pronësi të ndërmarresit	Numri i kontratave kultivimin e fermerëve		Sasia në ton	Ton organike	Ton konvencionale
				Me kontratë	Pa kontrata			
				Nr.	Nr.			
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								

A keni nevojë për të rritur sipërfaqen për zgjerimin e impianteve të sipërpërmendura Po _____ Jo _____

Nëse po, ju lutemi specifikoni të bimet mjekesore dhe zonat që dëshironi të zgjeroni

Produktet	Sipërfaqja (Ha)	Sasia	Organike	Konvencionale

6. Vlera totale e investimit prej (Ju lutemi vendosni një vlerë të përafërt të investimit në euro) _____

Vlera e investimit 2023 (Ju lutemi vendosni një vlerë të përafërt investimi në euro)				
Tharëse	Makineri	Kualifikimi të stafit	Objektet e ftohjes dhe ngrirjes	Investime të tjera (specifikoni se çfarë)

€	€	€	€	€
Investimet e planifikuara për tre vitet e ardhshme 2023-2025 (Ju lutemi vendosni një vlerë të përafërt investimi në euro)				
Tharëse	Makineri	Kualifikimi të stafit	Objektet e ftohjes dhe ngrirjes	Investime të tjera (specifikoni se çfarë)
€	€	€	€	€

7. Tregu 2023

Vlera totale e shitjes €	_____€
Vlera totale e shitjeve nga Eksporti €	_____€
Vlera totale e shitjeve lokale €	_____€

Eksport	%
Lokale	%
Organike	%
Konvencionale	%

Llojet e produkteve dhe sasia e eksportuar

Produktet:	**Sasia 2023 (ton)**	**Vendi**	**(€)**	**PPJD (shkruaj - x)**	**BMA (shkruaj - x)**

Llojet e produkteve dhe sasia e shitur në tregun e Kosovës .
Ju lutemi specifikoni blerësit (tregtarët, tregjet, konsumatorin përfundimtar ose të tjera) 3 kompani nëse ka shitje

Produktet:	**Sasia 2023 (ton)**	**€**	**Blerësi**	**PPJD (shkruaj - x)**	**BMA (shkruaj - x)**

8. Plani i rritjes së aktiviteteve dhe potencialeve për pesë vitet e ardhshme.
Nëse po, ju lutemi jepni informacion shtesë se si planifikoni t'i arrini këto rritje.

Rritja e sasive të produktivitetit	
Zhvillimi i produkteve të reja	

Depërtimi në tregjet e reja	
Përpunimi dhe rritja e vlerës së produkteve – prodhimi i produkteve finale për treg	
Promovimi i produkteve tuaja në panaire ndërkombëtare	

9. Pritjet tuaja për eksport gjatë 5 viteve të ardhshme	
	përqindje -%
1. Rritja	
2. Zbritje	
3. Nuk pres ndryshim	

10. Specifikoni parashikimet tuaja në% për 5 vitet e ardhshme ku kompania juaj planifikon të fokusohet (bazuar në kërkesat e tregut)	
Produkte organike%	
Produkte konvencionale%	

11. A e prisni këtë rritje të eksporteve si rezultat? (Rrethoni të gjitha opsionet e zbatueshme):	
1	Kërkesa në rritje për produkte në tregjet ndërkombëtare
2	Akses më i mirë në tregjet e eksportit
3	Rritja e produktivitetit (p.sh. përmes metodave të kultivimit/prodhimit ose makinerive/pajisjeve më të avancuara)
4	Përmirësimi i cilësisë së produkteve
5	Përmirësimi i cilësisë përmes certifikimit të produktit
6	Tjetër (specifiko) _____

12. Sfidat me të cilat u përball kompania juaj në vitin 2023 (vlerësoni 1-5 – 1 sfidë e vogël deri në 5 sfidë të madhe)				
Furnizimi i pamjaftueshëm me lëndë të parë	Vështirësi në gjetjen e tregut	Mungesa e kapaciteteve përpunuese/magazinuese	mungesa e teknologjive adekuate/të përshtatshme	Mungesa e marketingut të organizuar

Shtojca 2 - Kodet e eksportit në tarifën e integruar të Kosovës (Versioni 01.01.2024)

CN8	Përshkrimi
602904100	Pemë pyjore të gjalla
712320000	Druri i tharë "Auricularia spp.", të plotë, të prerë, të prerë në feta, të thyer ose në pluhur, por jo të përgatitur më tej
712330000	Kërpudha e tharë "Tremella spp.", të plota, të prera, të prera në feta, të thyera ose në pluhur, por jo të përgatitura më tej
812904000	Fruta të specieve vaccinium myrtillus, të ruajtura përkohësisht, p.sh. me gaz dioksid squfuri, në shëllirë, në ujë squfuri ose solucione të tjera ruajtëse, por të papërshtatshme në atë gjendje për konsum të menjëhershëm
907100000	Karafil, fruta të plota, karafil dhe kërcell, as të grimcuar as të bluar
907200000	Karafil, fruta të plota, karafil dhe kërcell, të grimcuar ose të bluar
12101000	Kone hop, të freskëta ose të thara (përveç të bluar, pluhur ose në formë peleti)
12102010	Kone hop, të bluara, pluhur ose në formë peleti, me përmbajtje më të lartë lupuline; lupulin
12102090	Kone hop, të grira në pluhur ose në formë peleti (përjashtuar me përmbajtje më të lartë lupuline)
12112000	Rrënjët e xhensenit, të freskëta, të ftohta, të ngrira ose të thara, të prera ose jo, të grimcuara ose pluhur
12113000	Gjethe koka, e freskët, e ftohtë, e ngrirë ose e tharë, nëse është apo jo e prerë, e grimcuar ose pluhur
12114000	Kashtë lulekuqeje, e freskët, e ftohtë, e ngrirë ose e tharë, nëse është apo jo e prerë, e grimcuar ose pluhur
12115000	Bimët Ephedra dhe pjesët e tyre, përfshirë. farat dhe frutat, te fresketa, te ftohta, te ngrira apo te thara, nese jane apo jo te prera, te grimcuara apo pluhur
12119030	Fasule Tonquin, të freskëta, të ftohta, të ngrira ose të thara, të prera ose jo, të grimcuara ose pluhur
12119086	Bimët dhe pjesët e bimëve, përfshirë. farat dhe frutat, të përdorura kryesisht në parfumeri, në farmaci, ose për qëllime insekticide, fungicide ose të ngjashme, të freskëta, të ftohta, të ngrira ose të thara, nëse janë ose jo të prera, të grimcuara ose të pluhurosura (përjashtuar rrënjët e xhensenit, gjethet e kokës, kashtë lulekuqe, ephedra dhe fasule Tonquin)
12129200	Fasule karkaleci "karob", të freskëta, të ftohta, të ngrira ose të thara, të bluara ose jo
12129400	Rrënjët e çikores, të freskëta, të ftohta, të ngrira ose të thara, të bluara ose jo
12129941	Farat e karkalecit, të freskëta ose të thara (përjashtuar të zbukuruar, të grimcuar ose të bluar)
12129949	Farat e karkalecit, të zbukuruara, të grimcuara ose të bluara, të freskëta ose të thara
12129995	Gurët dhe bërthamat e frutave dhe produkte të tjera bimore, të një lloji të përdorur kryesisht për konsum njerëzor, NEC
709510000	Kërpudhat e gjinisë Agaricus
712310000	Kërpudha të thata të gjinisë "Agaricus", të plota, të prera, të prera në feta, të thyera ose në pluhur, por jo të përgatitura më tej
709590000	Kërpudha të freskëta-kampion

712390000	Kërpudha dhe tartuf të thata, të plota, të prera, të prera në feta, të thyera ose në pluhur, por jo të përgatitura më tej (përveç kërpudhave të gjinisë "Agaricus", veshëve të drurit "Auricularia spp." dhe kërpudhave pelte "Tremella spp.")
710806900	Boletus i ngrirë
709530000	Dhelperusha e freskët
712390000	Dhelperusha e thatë
710806900	Dhelperusha ngrira
810403000	Boronica e egër e freskët
810209000	Manaferra të egër të freskët
810201000	Mjedër e freskët e butë
811905000	Boronicat dhe frutat e tjera të ngrira të malit

Aneksi 3. Pagesat direkte për BMA në nivel kombëtar dhe qasja e shoqatës "ORGANIKA" ndaj këtyre

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), me rastin e shpalljes së Programit për pagesa direkte, i kushton vëmendje të veçantë që çdo lloj PVK të jetë në programin e pagesave direkte. Nëse një lloj i caktuar BMA nuk gjendet në këtë listë për vitin e caktuar, atëherë fermeri BMA, edhe pse ka mbjellë kulturën specifike BMA dhe plotëson kriteret për të qenë përfitues i pagesave direkte, nuk mund të jetë përfitues nëse speciet BMA nuk shfaqet në listën e BMA-ve që mbështeten nga Programi i Pagesave Direkte.

Sa herë që MBPZHR vendos të formojë një grup pune për përgatitjen e Programit për pagesat direkte për një vit të caktuar, fton një përfaqësues të shoqatës ORGANIKA si pjesë e grupit të punës dhe konsultohet me aktorët kryesorë të këtij sektori, merr informacion nga anëtarët e grupit të punës se cilat bimë BMA do të kultivohen në vitin e caktuar, nëse kanë blerës të kontraktuar. Kompanitë që eksportojnë BMA, në fillim të vitit, zakonisht kontraktohen nga blerësit e tyre jashtë vendit, në të kundërt, nuk prodhojnë ose mbledhin BMA. Argument për këtë është se gjatë vitit në Programin e Pagesave Direkte (DPP) 2024 janë përcaktuar katër lloje BMA, të cilat nuk ishin në DPP 2023. Për më shumë, shihni tabelat e mëposhtme për listën e BMA-ve që janë mbështetur në DPP 2023 dhe janë futur gjithashtu për DDP 2024.

Në bazë të intervistës, kultivuesit e BMA pretendojnë se do të kultivojnë të njëjtën specie BMA si në vitin 2023 dhe në sipërfaqe, pra sipas një llogaritjeje afërsisht diku rreth 200 ha. Sa i përket rendimentit, kultivuesit BMA pretendojnë se do të aplikojnë teknologji të reja dhe rendimenti do të jetë 200 tonë. Megjithatë, kultivuesit e BMA duhet të kenë parasysh se faktorët klimatikë kanë një ndikim të madh negativ në rendiment.

Tabela 1: Llojet kryesore BMA të Kultivuara në Kosovë të Subvencionuara nga Programi i Pagesave Direkte 2023

Nr	Emri anglisht	Emri latin	Pjesa e bimës e përdorur
1	Kamomili	Matricaria kamomilla	Barishte
2	Hithra	Urtica dioica	Barishte
3	Rigon	Origanum vulgare	Barishte
4	Rigon	Origanum vulgare	Barishte
5	Mente	Mentha piperita	Barishte
6	Mente	Menta spicata	Barishte
7	Sherebela	Salvia officinalis	Barishte
8	Balsam limoni	Melissa officinalis	Barishte
9	Marshmallow	Althea officinalis L.	Rrënjët / Gjethet
10	Livando	Lavandula angustifolia	Flores
11	Mallow e zakonshme	Malva sylvestris	Flores
12	Blu lule misri	Centaurea cyanus blu	Flores
13	E kuqe lule misri	Centaurea cyanus rozë	Flores
14	E kuqe lule misri	Centaurea cyanus e kuqe	Flores
15	Lule misri e bardhë	Centaurea cyanus e bardhë	Flores
16	Pot kumak	Calendula officinalis	Flores

17	Borziloku	Ocimum basilicum	Barishte
18	Rrapi i lopës	Primula veris L	Flores
19	Rozmarina	Rosmarinus officinalis	Barishte
20	Lovage	Levisticum officinale	Barishte
21	Qeni u ngrit	Rosa canina	F ruit
22	Luleradhiqja	Taraxacum officinale	Gjethet/Rrënjët
23	kopër	Foeniculum vulgare	Farërat
24	Anise	Pimpinella Anisum	Farërat

Tabela 2: Llojet kryesore BMA të subvencionuara nga Programi i Pagesave Direkte 2024, duke përfshirë listën e plotë të specieve të mbështetura në 2023

Nr.	Emri latin	Emri Shqip	Pjesa e bimës e përdorur
1	Achillea millefolium	Yarrow	Barishte
2	Thymus vulgaris	Trumzë	Gjethe
3	Hypericum Perforatum	Lule Balsami	Barishte
4	Sambucus nigra	Shtogu	Flores

Siç mund të shihet nga tabela dhe figura e mësipërme, tendenca negative e tkurrjes së kultivimit të BMA-ve është një rënie e shpejtë. Ka disa arsye: ulet rentabiliteti, qendrat e grumbullimit blejnë PPJD & BMA me çmime të lira në krahasim me çmimet që i shesin dhe më pas lëvizja e të rinjve drejt vendeve perëndimore. Në bashkëbisedimin me të intervistuarit, vihet re se rendimenti nuk është shumë i kënaqshëm në BMA, prandaj është ende e nevojshme të vazhdohet me futjen e impianteve të reja dhe teknologjive të reja. Llojet BMA më shumë se 98% e volumit eksportohen dhe eksportohen kryesisht nga një eksportues, i ndjekur nga 3 eksportues që eksportojnë më pak, por mund të konkludojmë se tani kemi një profil të qartë për secilin eksportues se çfarë eksportojnë: PPJD ose BMA. Të dhënat nga AZHB duhet të merren parasysh si reale (120 ha me BMA) sepse kriteri për të qenë përfitues i pagesave direkte për sipërfaqen janë të gjithë kultivuesit e BMA: që kanë sipërfaqe më shumë se 0.10 ha dhe që kanë parcela toke. mbjellë me BMA me më shumë se 0.05ha. Kështu, bazuar në përvojën time të gjatë në terren dhe aktivitetet në BMA, të gjithë kultivuesit në BMA janë përfshirë në këtë skemë të mbështetjes financiare, sepse kriteret janë thjeshtuar sa më shumë, për të përfshirë sa më shumë fermerë në skemat fitimprurëse.